

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

AGERA

FÖREBYGG VÅLD MOT UNGA KVINNOR

UNGDOMSSTYRELSENS SKRIFTER 2010:1

Förord

Ungdomsstyrelsen fick under 2007 ett utbildningsuppdrag av regeringen. Uppdraget innebar att myndigheten skulle genomföra utbildningar om insatser som kan förebygga mäns våld mot flickor och kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck (IJ2007/2250/UNG). I myndighetens regleringsbrev för 2009 fick Ungdomsstyrelsen förnyat förtroende att arbeta vidare med uppdraget under 2009 och 2010.

Denna delrapport är en beskrivning av hur Ungdomsstyrelsen har genomfört uppdraget under 2009. Vi beskriver de utbildningar som vi har genomfört och vilket innehåll de haft, antalet deltagare samt vilka resultat som vi hittills konstaterar utifrån att ha arbetat med uppdraget. Rapporten innehåller förslag på ytterligare insatser som behöver göras inom området.

Vår förhoppning är att rapporten kan tjäna som kunskapsunderlag för att utveckla ett förebyggande arbete mot mäns våld mot flickor och kvinnor samt mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Per Nilsson, generaldirektör

Innehåll

Sid 5 Utbildningar om förebyggande insatser mot mäns våld mot flickor och kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck

Sid 12 Ungdomsstyrelsens utbildningsinsatser under 2009

Sid 24 Diskussion

Sid 26 Ungdomsstyrelsens förslag

Sid 30 Referenser

Sid 32 Bilagor

Bilaga 1: UNIFEM – dokumentation Dialogdagarna 18 september 2009

Bilaga 2: Debattartikel Ungdomsstyrelsen, Rikspolisstyrelsen och Skolverket

Bilaga 3: Statistik Nationell utbildning ”Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?”

Bilaga 4: Ekonomisk redovisning

Utbildningar om förebyggande insatser mot mäns våld mot flickor och kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck

Inom ramen för regeringsuppdraget att genomföra utbildningsinsatser som kan förebygga mäns våld mot flickor och kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck (IJ2007/2250/UNG) har Ungdomsstyrelsen under 2009 genomfört ett antal utbildningar. Vi har riktat utbildningar till anställda i kommunerna som har en samordnande och utvecklande roll för fritidsverksamhet, till anställda i socialtjänst och skola samt till andra aktörer som utvecklar verksamheter för unga (Regeringens skrivelse 2007/08:39). De utvärderingar som Ungdomsstyrelsen har genomfört visar att utbildningsinsatserna har fyllt ett stort kunskapsbehov hos deltagarna. De har uppskattat att få dela erfarenheter om hur man kan arbeta förebyggande mot mäns våld mot flickor och kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.

I rapporten *Reagera och agera – förebygg våld mot unga kvinnor* beskrev Ungdomsstyrelsen kort kunskapsläget om ungas villkor i relation till utsatthet för våld samt vilka aktiviteter vi hade genomfört inom uppdraget under 2008. Rapporten innehöll också en sammanställning av strategier för förebyggande arbete som formulerats av deltagare i den nationella utbildning som Ungdomsstyrelsen arrangerar inom uppdraget. Vi hänvisar till den för vidare fördjupning i idéer om hur ett förebyggande arbete kan utvecklas (Ungdomsstyrelsen 2009c).

Denna delrapport beskriver behovet av att ha ett ungdomspolitiskt perspektiv i frågor som rör våld. Rapporten beskriver också de utbildningsinsatser Ungdomsstyrelsen har genomfört under 2009 samt ger förslag på ytterligare insatser som behöver göras inom området.

Ungdomspolitiken – en viktig ingång

I arbetet med uppdraget utgår Ungdomsstyrelsen från ungas villkor och från ungdomspolitiken två mål att alla unga mellan 13 och 25 år ska ha tillgång till verkligt inflytande och tillgång till verklig välfärd (Proposition 2004/05:2). Ungdomspolitiken handlar om att skapa bra villkor för unga inom områden som arbete, boende, utbildning, hälsa, fritid och inflytande. Drygt 1,4 miljoner av Sveriges invånare är mellan 13 och 25 år. Hot om våld och utsatthet för våld påverkar individens psykiska hälsa mycket negativt. Därför är det av största vikt att samhället arbetar för att skapa och initiera långsiktiga insatser som kan förebygga våld.

När vi skriver flickor och pojkar, menar vi personer mellan 13 och 17 år. När vi skriver kvinnor och män menar vi personer över 18 år men under 26 år. Anledningen är att barnkonventionen definierar personer mellan 0 och 17 år som barn (www.manskligarattigheter.gov.se). När vi skriver unga så menar vi den grupp som regeringen har definierat som unga, det vill säga de mellan 13 och 25 år. I övriga fall nämner vi vilket åldersspann det gäller, till exempel 16-25 år.

I arbetet med uppdraget har de fyra perspektiv som enligt regeringens intentioner ska genomsyra all verksamhet som riktas till unga varit vägledande. Här följer en sammanfattning av perspektiven.

Unga är en resurs

Unga har unika kunskaper, erfarenheter och värderingar som är värdefulla för att skapa ett samhälle som präglas av hållbar social och ekonomisk tillväxt, jämställdhet och rättvisa. Samhällets institutioner: nationella, regionala och lokala har ansvar för att utveckla ungas resurser och ta till vara dem i den offentliga sektorn, i näringslivet, på arbetsmarknaden, genom egna företag och i folkrörelserna. I praktiken innebär detta att samhällets institutioner ska ge unga inflytande över verksamheter som påverkar dem. Att skapa sådana möjligheter handlar inte bara om innehållet i insatserna utan också om hur de planeras och genomförs.

Unga har rättigheter

Unga ska inte bara ha inflytande och välfärd för att kunna vara en resurs för samhället. Inflytande och välfärd är också rättigheter. Samhället har ansvar för att skydda och främja deras mänskliga rättigheter och ge dem social och ekonomisk trygghet, god hälsa och möjlighet till utveckling. De ska också ha rätt att vara med och påverka sitt eget liv, sin närmiljö och samhällsutvecklingen i stort.

Ungas självständighet och oberoende ska stödjas

Ungdomstiden kännetecknas av en successiv utveckling mot ökad självständighet och oberoende. Med oberoende menas inte bara frigörelse från föräldrarna utan även frånvaro av faktorer som skapar beroende eller minskar personens handlingsutrymme. Missbruk, tvång och förtryck är exempel på sådana faktorer, liksom diskriminering, stereotypa könsroller, påtryckningar av olika slag och brist på ekonomiska eller kunskapsrelaterade resurser. Offentliga insatser ska stödja ungas möjligheter till självständighet och oberoende.

Unga är olika

En mångfald av värderingar och livsstilar bland unga är värdefullt och bör bejakas inom demokratins ramar. Unga varken kan eller ska passa in i enhetliga mallar. Deras förutsättningar och villkor varierar, bland annat beroende på kön, etnicitet, kulturell och socioekonomisk bakgrund, bostadsort, sexuell läggning, könsidentitet och eventuella funktionshinder. All offentlig verksamhet för unga bör bejaka mångfalden och sträva efter att skapa lika rättigheter och möjligheter för alla.

I *Regeringens strategi för ungdomspolitik – med fokus på ungas välfärd och inflytande* från 2009 lyftes särskilt att samhällets institutioner har ansvaret för att motverka och förebygga utanförskap bland unga. I det ingår att motverka ungas utsatthet för våld och förtryck (Regeringskansliet 2009).

Ökad kunskap om ungas utsatthet

Ungdomsstyrelsen har under perioden 2008-2009 haft två utredningsuppdrag från regeringen som tangerar frågan om mäns våld mot flickor och unga kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck och sätter frågan i relation till ungas rättigheter, möjligheter att leva fria från förtryck, stereotypa könsroller med mera.

Gift mot sin vilja (2009a) handlar om ungas villkor i relation till arrangerade äktenskap mot deras vilja. Arrangerade äktenskap mot någons vilja och tvångsäktenskap är en del av problematiken som rör hedersrelaterat våld. Fem procent av de unga mellan 16 och 25 år uppgav i Ungdomsstyrelsens kartläggning att de lever i ett sammanhang där de inte har frihet att själva välja vem de ska gifta sig med och där det finns personer eller omständigheter som kan utöva påverkan och tvång i deras val att gifta sig, detta motsvarar cirka 70 000 individer. Uppdelat på kön är det 6,6 procent av de unga kvinnorna och 3,8 procent av de unga männen. Av dessa 70 000 uppgav cirka 8 500 att de under den senaste tiden har varit oroliga över att inte själva få välja vem de ska gifta sig med.

Se mig – unga om sex och internet (2009b) handlar om ungas utsatthet på internet i frågor som rör sex. Kartläggningen visar att nästan 50 procent av unga kvinnor mellan 16 och 25 år har upplevt att någon försökt få dem att skicka sexiga bilder, prata om sex eller agera framför en webbkamera mot deras vilja. För unga män är motsvarande siffra 13 procent. Den visade också att unga som säljer sex ofta har en problematisk livssituation. De har dålig psykisk hälsa, bristande vuxenkontakter och svårt att sätta gränser. Inom ramen för det uppdraget ingår också att genomföra utbildningar, något som kommer att ske under 2010.

I februari 2010 kommer Ungdomsstyrelsen att rapportera sin analys av unga homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsa – en utredning som också kommer att tillföra ny kunskap om ungas villkor.

Det är Ungdomsstyrelsens bedömning att dessa tre utredningar har bidragit till och kommer att bidra till både nya och ökade kunskaper om ungas ohälsa och utsatthet inom flera områden där det idag saknas bra förebyggande insatser från samhällets sida. Vår slutsats är att det finns luckor mellan statliga, regionala och lokala myndigheters insatser och verksamheter och unga människors verklighet.

Behov av ökad kunskap om våldets effekter

I arbetet med uppdraget har Ungdomsstyrelsen fokuserat på att öka kompetensen hos personal inom skola, socialtjänst, fritidsverksamheter och annan personal som möter unga i frågor som rör våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck med fokus på ungas villkor. Det är av central vikt att se hur våld under uppväxten kan präglade hela livet. Forskning om våld tillsammans med erfarenhet av arbete med personer som använder våld visar att det finns en risk för att de barn som utsätts för våld av föräldrar, som vuxna antingen utövar våld i nära relationer eller lever i nära relationer där våld förekommer (Isdal 2001, Lewis Herman 2007).

För unga är familjen det som ger mest mening i livet, näst viktigast är vännerna (Ungdomsstyrelsen 2007b). När de har problem eller är oroliga för något så vänder sig 76 procent till en kompis och 74 procent till sin mamma för att få stöd. Ett fåtal vänder sig till någon representant för samhället, eller till en frivilligorganisation med sina problem (Ungdomsstyrelsen 2007a).

Det kan också vara så att unga som far illa i sina familjer vill ha stöd av samhället, men de vågar inte vända sig till någon med sina problem av rädsla för vad som kan hända (Ungdomsstyrelsen 2007a). Barn och unga som utsätts för psykiskt och fysiskt våld av sina föräldrar räknas till dem som far illa eller riskerar att fara mest illa i samhället (Socialstyrelsen 2007). I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät från 2009 där 3 000 personer mellan 16 och 25 år svarade angav 9,4 procent av de unga männen och 12,8 procent av de unga kvinnorna att föräldrar eller någon annan vuxen har gjort dem fysiskt illa, allt från någon gång till flera gånger (Ungdomsstyrelsen 2010, ej publicerat material). När föräldrar utsätter barn för psykiskt och fysiskt våld skapar det klyftor mellan barn och deras föräldrar (Lewis Herman 2007). Bristande kontakt mellan barn och föräldrar ökar riskerna i ungas liv att fara illa inom andra områden, till exempel på internet. Det visar Ungdomsstyrelsens rapport *Se mig – unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsen 2009b).

Riskerna för de barn och unga som utsätts för våld av föräldrar är i högsta grad relevant för hur frågor om våld kan sättas in i ett sammanhang. Våld får allvarliga konsekvenser i livet. Den som utsätts för våld inom familjen kan till exempel börja uppfatta våldet som normalt i relationer mellan människor. Barn och unga som är offer för våld kan också lägga skulden på sig själva, att våldet är deras fel och inte föräldrarnas. De kan också i sin tur använda våld mot andra, därför att våld föder våld. Att hota någon om fysiskt våld och att utsätta någon för fysiskt våld är sätt att uppnå en känsla av makt och kan återupprätta en kränkt person – det gäller både vuxna och barn (Isdal 2001).

Våldets normaliseringsprocess har särskilt studerats inom parrelationer där män utsätter kvinnor för våld. När våldet blir ett normalt inslag i vardagen, så förminskar båda parterna betydelsen av våldet och uppförstorar de positiva inslagen i relationen (Heimer & Sandberg 2008). Om våld förekommer i familjen, i skolan och på fritiden, så kommer det också att leda till att våldshandlingar uppfattas som normala i ungas liv. Pojkar och unga män som utsätter andra pojkar och män för våld kan alltså börja uppfatta det som naturligt.

Ungdomsstyrelsen anser att det är i ljuset av våldets konsekvenser som begreppet *hedersrelaterat våld och förtryck* bör sättas in. Hedersrelaterat våld är ett så kallat paraplybegrepp för våldshandlingar mot och förtryck av framförallt unga kvinnors liv och hälsa där brotten syftar till att kontrollera kvinnors sexualitet för att inte familjen eller släkten ska förlora sitt anseende inför andra i släkten eller i relation till andra familjer.

Fäder, mödrar, syskon och nära släktingar kan vara de som utövar våld och hotar unga. Hoten behöver inte alltid verkställas, men kan vara högst närvarande som potentiellt våld i ungas liv. Unga kan också leva i ett gränsland mellan hemmet och skolan – hemma är de hårt kontrollerade och i skolan kan de möta en helt annan och som de uppfattar, friare värld (Hagberg 2009, Rädda Barnen 2006, Terrafem 2004).

I satsningar från statens sida har fokus legat på flickor och unga kvinnor, för att det är de som har vänt sig till samhället för att få hjälp och skydd från familjer som utsätter dem för våld, som hotar dem till livet, som tvingar dem att gifta sig fast de inte vill. En särskild insats från statens sida har varit att bygga upp skyddade boenden för de unga som samhället omhändertar, något som pågått och utvecklats på olika håll i landet sedan 2003 med stöd av länsstyrelserna (Länsstyrelsen Stockholm 2008). När det handlar om hedersrelaterat våld görs oftast akuta omhändertaganden enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU 1990:52) som ger samhället rätt att omhänderta barn och unga om det finns så allvarliga brister i hemmet att det allvarligt hotar barns liv och hälsa (upp till 18 år).

Eftersom det finns bristande kunskap och rutiner för hur myndigheter ska agera i dessa fall handlar många av de utbildningar som rör hedersrelaterat våld och förtryck om att ge kunskap i själva ämnet. Trots alla satsningar på utbildningar finns det brist på kunskap – framförallt i hur man ska agera i det akuta fallet. Handlingsplaner och andra stöddokument kan saknas. Det är viktigt att utveckla och kvalitetssäkra arbetet hos skola, elevhälsa, socialtjänst, polis, skyddade boenden och åklagare så att flickor och kvinnor inte negligeras av myndigheter eller far illa när samhället går in och ska skydda dem från deras familjer. Många gånger har de som söker hjälp utsatts för våld under lång tid, men få har tidigare varit kända av myndigheter. När unga under och över 18 år vänder sig till en myndighet eller organisation, kan läget ofta vara akut, till exempel att de har blivit hotade med tvångsäktenskap (Ungdomsstyrelsen 2009a). Insatserna som myndigheterna gör, kräver kunskap, samsyn och samverkan, både kring ekonomi och insatser (Länsstyrelsen Östergötland).

I en studie av 38 unga som levt i skyddsboende på grund av utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck uppvisade 71 procent av dem tecken på att ha utvecklat post-traumatiska stressyndrom (PTSD). PTSD orsakas av svåra händelser som inneburit livsfara eller grova kränkningar av en persons integritet och kan, om personen inte får stöd att bearbeta detta, leda till allvarlig ohälsa (Länsstyrelsen Västra Götaland 2009).

Att rymma från en hotande och avvisande familj för att söka hjälp hos samhället och börja leva ett nytt liv i en annan familj eller på en institution är mycket svårt och kan leda till nya problem och trauman. Samhällets insatser är inte alltid så tydligt stödjande (Delir 2009).

Under 2009 publicerades två böcker som var inriktade på hur hedersrelaterade traditioner påverkar pojkar och män. Dessa båda böcker visade med tydlighet hur dessa traditioner tillsammans med våld är högst närvarande i mäns liv eftersom det är de som upprätthåller hoten och kontrollen av systrar, kusiner, mödrar och även av andra män. Det påverkar också hur de ser på kvinnor, på samhället och hur de tänker om sig själva. Våldet och kontrollen av andra får en del av dem att må psykiskt dåligt (Baladiz 2009, Gungör & Dervish 2009).

Våld skapar utsatthet

Det är många risker som är kopplade till barns och ungas liv och deras utsatthet för psykiskt och fysiskt våld. När föräldrarna begränsar deras liv och utsätter dem för psykiskt och fysiskt våld påverkar det barnen och ungdomarna och detsamma gäller om det förekommer inom en relation. Det kan leda till bristande självkänsla, känslor av utanförskap, ökad utsatthet och dubbelliv.

Unga kan också bli utsatta för våld och förtryck av andra unga. Det kan vara mobbning som handlar om allvarliga kränkningar på grund av kön, sexuell läggning, etnicitet, funktionshinder, utseende, klass med mera (Skolverket 2009). Lärare, fritidsgårdspersonal, idrottsledare med flera uppmärksammar inte alltid problemen. Det kan skapa utsatthet, bristande självkänsla, bristande självförtroende och leda till mer våld.

Samhällets institutioner har svårt att bistå unga som utsätts för psykiskt och fysiskt våld, särskilt om det förekommer inom det nära nätverket som familjen eller i skolan bland klasskamrater. Det är svårt att göra insatser för barn om föräldrarna inte förändrar sitt beteende om det är i familjen som problemen finns. Och det är svårt att göra insatser för barn och unga som är utsatta för mobbning om klasskamraterna inte förändrar sitt beteende. Detta innebär en hög risk att problematisera offret för våld, istället för förövaren (Isdal 2001). Det kan skapa utanförskap och leda till att unga vågar inte berätta.

Förebyggande arbete

Utbildningsinsatserna som Ungdomsstyrelsen har genomfört utgår från teorier kring förebyggande arbete. Dessa går i korthet ut på att väl utformade insatser kan främja fysisk och psykisk hälsa hos ett ökat antal individer genom att minska antalet unga som far illa, minska den psykiska ohälsan och på sikt samhällets kostnader för insatser av socialtjänst, hälso- och sjukvård. För att detta ska bli möjligt måste skolan, elevhälsan, fritidsverksamheter, ungdomsmottagningar, socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatri med flera som har ansvaret för insatserna samverka och ha en samsyn kring vad som ska göras och en tydlig ansvarsfördelning för vem som gör vad.

Det finns tre olika kategorier av förebyggande insatser som samhället riktar till barn och unga som faller inom olika myndigheters ansvarsområden:

- **hälsofrämjande** – för alla barn och unga, utgår från ett perspektiv som stärker individens självkänsla, identitetsutveckling och ökar delaktighet och inflytande.
- **förebyggande** – specifika insatser för olika identifierade problem. Insatser för de barn och unga som är utsatta för risker eller riskerar att drabbas av problem.
- **behandlande** – för dem som samhället omhändertar enligt LVU och SOL-placeringar och som blir placerade i familjehem, hem för vård och boende, sluten psykiatrisk vård eller tvångsvård. Dessa barn och unga har behov av extra stöd, vård och behandling (Socialstyrelsen 2004).

Under den tid som Ungdomsstyrelsen har arbetat med uppdraget, och med de utredningar som tangerar ämnet, har vi kunnat konstatera att skola, fritidsverksamheter, socialtjänst med flera gör få långsiktiga generella insatser för att förebygga stereotypa könsroller och det våld och förtryck som drabbar flickor och kvinnor och det våld som både utförs av och drabbar pojkar och män. Mäns våld mot kvinnor sätts i relation till stereotypa könsroller och till en könsmakthierarki medan mäns våld mot män inte problematiseras på liknande sätt. De insatser som görs fokuserar oftast på när något allvarligt redan har hänt eller när unga kontakter en myndighet för att få hjälp. Man kan säga att det är först när tillräckligt många individer blir utsatta för ett specifikt problem som skola, socialtjänst, fritidsverksamheter med flera uppmärksammar den verklighet unga kan möta i sin vardag. De kan då stå frågande om vilken insats de kan göra som kan förebygga och motverka till exempel diskriminering, hot och våld.

I boken *Meningen med våld* beskrivs hur våld föder våld (Isdal 2001). Därför är det problematiskt att det inte är helt tydligt hur skolor arbetar med att förebygga våld och förtryck som förekommer bland unga. I rapporten *Nordisk forskning om prevention mot våld bland unga – en betraktelse från en genusorienterad horisont* granskar Lena Berg bland annat programmen Social Emotional Training (SET), Agression, Replacement Training (ART), båda evidensbaserade program från USA och Olweus antimobbningsprogram som är ett evidensbaserat program från Norge (Berg 2007).

Berg menar att de tre programmen utgår från olika antaganden om kön, men utan att problematisera kön och utan att problematisera individens sociala sammanhang. Därmed blir makt, förtryck samt samband med kön, könsidentitet, sexualitet, etnicitet, funktionshinder och klass osynligt. Berg menar att om samhällets institutioner ska kunna förebygga våld, trakasserier och kränkande behandling bland barn och unga, så behöver samhället utveckla program som kommer åt ungas komplexa och genusmärkta vardag. Trots att avsikterna med programmen kan vara goda är det inte säkert att de leder till att förebygga våld bland unga (Berg 2007).

Det finns också andra saker som berör skolan och som bidrar till att begränsa barns och ungas liv och där unga inte nås av de insatser samhället riktar till alla barn och unga för att stärka deras fysiska, psykiska och sexuella hälsa. Ett sådant exempel är att det finns stora skillnader mellan skolor i hur de hanterar elever som av sina föräldrar inte tillåts vara med i undervisning som rör sexualkunskap, sim- och idrottsundervisning. Det är framförallt kvinnliga elever med utländsk bakgrund som begränsas och skolorna saknar riktlinjer för att hantera detta (Högdin 2007, Lange 2008).

Rapporten *Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning* beskriver hur skolor, ungdomsmottagningar, socialtjänst och polis varken uppmärksammar sexuell läggning eller hedersrelaterat våld och förtryck. Det betyder att unga homosexuella, bisexuella och transpersoners livsvillkor och utsatthet är osynliga hos centralt viktiga aktörer som samtidigt är de som har ansvaret för att göra insatser för att minska deras utsatthet (Länsstyrelsen Skåne 2004).

Hur arbetar andra länder?

Studiebesök i Norge

Inom ramen för uppdraget genomförde Ungdomsstyrelsen ett studiebesök i Norge hösten 2009. Syftet med besöket var att träffa aktörer som arbetar med förebyggande arbete mot mäns våld och förebyggande arbete mot tvångsäktenskap.

Arbete med män

I Norge har man sedan mer än 20 år satsat på att erbjuda behandling för män som använder våld. Under dessa år har de också utvecklat familjearbete för att arbeta med familjer där våld förekommer och ge föräldrar alternativ till våld. *Alternativ till vold*, som behandlingsverksamheten heter, är en privat stiftelse som finansieras av statliga och kommunala medel samt privata gåvor. Verksamheten har tre syften. De erbjuder behandling för män och familjer, de genomför forskning och de gör utbildningar. Verksamheten har tre regionkontor i Norge och mottagningar finns i ett tiotal kommuner.

Ungdomsstyrelsen besökte denna verksamhet och samtalade med personalen om deras erfarenheter av förebyggande arbete mot mäns våld och insatser till familjer där det förekommer våld.

Arbete mot tvångsäktenskap

Sedan 1998 har Norge haft olika handlingsplaner mot tvångsäktenskap. Den debatt som vi har haft i Sverige kring hedersrelaterat våld och förtryck har inte någon motsvarighet i Norge, där satsningarna har handlat om att förebygga att unga blir bortgifta med tvång. Under perioden 2008 till 2011 har den norska regeringen tagit fram en handlingsplan mot tvångsäktenskap som innehåller 40 olika åtgärder för att förebygga och motverka att personer gifts bort mot sin vilja.

Ungdomsstyrelsen besökte Barne- og likestillningsdepartementet och fick en beskrivning av åtgärderna samt en bild av hur uppföljningen, som är ett samarbete mellan olika departement, av handlingsplanen är organiserad (Barne- og likestillningsdepartementet 2008).

Under studiebesöket träffade Ungdomsstyrelsen minoritetsrådgivare som är tillsatta av norska staten för att underlätta dialogen mellan olika minoritetsgrupper och samhällets institutioner. En av åtgärderna i handlingsplanen ålade Integrations- och mangfoldsdirektoratet (IMDi) att tillsätta särskilda minoritetsrådgivare på de gymnasieskolor där det finns en högre andel än 20 procent elever med utländsk bakgrund för att förebygga att unga far illa. Rådgivarna ska arbeta både individ- och systeminriktat. Det betyder att de ska följa elever under skolgången och samtidigt utveckla samverkan med andra aktörer på kommunal, regional och statlig nivå samt med frivilligorganisationer. I handlingsplanen ingår också internationella insatser och vi träffade en person som arbetade på norska ambassaden i Amman för att göra insatser för de unga som förs bort av föräldrar, inte tillåts åka tillbaka till Norge efter en semesterresa i föräldrarnas hemland, blir bortgifta mot sin vilja i föräldrarnas hemland med mera. Unga kan också hitta utförlig information på regeringens webbplats om de söker hjälp.¹

Besöket i Norge var mycket lärorikt och Ungdomsstyrelsen återkommer till erfarenheterna i den slutrapport vi ska lämna om uppdraget i slutet av detta år.

¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/kampanjer/tvangsekteskapno2.html?id=508373>

Ungdomsstyrelsens utbildningsinsatser under 2009

Majoriteten av de utbildningar som Ungdomsstyrelsen har genomfört är inriktade på hälsofrämjande och förebyggande arbete. Som uppdraget anger så har utbildningarna haft fokus på hedersrelaterat våld och förtryck, men de tar också upp mäns våld mot kvinnor och män, maskulinitet och våld. Myndigheten har också genomfört en utbildning om behandlande insatser som rör flickor och kvinnor som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och som har omhändertagits av samhället.

Ett centralt tema för Ungdomsstyrelsen och ungdomspolitikerna är samverkan, något som också präglar våra utbildningsinsatser. Det är vår uppfattning att när deltagare från olika verksamheter möts, samtalar och samverkar under utbildningar så medvetandegörs de om sina olika roller och ansvarsområden i arbetet för unga. Det kan leda till att de får en helhetsbild av samhällets insatser och de möjligheter och brister som finns inom den egna verksamheten.

Här följer en redovisning av de aktiviteter myndigheten har genomfört inom uppdraget under 2009.

Nationell utbildning

Ungdomsstyrelsen har under 2009 genomfört en andra omgång av den nationella fortbildningskursen *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* Om förebyggande arbete och metoder för att motarbeta mäns våld mot unga kvinnor och särskilt hedersrelaterat våld och förtryck.

Utbildningen omfattar 7,5 högskolepoäng och myndigheten har arrangerat den i samverkan med Centrum för Genusvetenskap vid Uppsala universitet och Sensus studieförbund. Den har innehållit föreläsningar, uppföljande samtal, inläsning av litteratur och skrivuppgifter. Sensus studieförbund har stått för kurs- och processledarskap och deltagarna har fått möjlighet till 7,5 högskolepoäng vid Uppsala universitet genom en särskild skriftlig uppgift.

Utbildningen är upplagd som en intervallkurs på 3x3 dagar. Den har genomförts på tre orter: Göteborg, Stockholm och Malmö och har samlat 107 deltagare, huvudsakligen från socialt arbete och skola men även från kultur- och fritidssektorn samt ideell sektor (bilaga 3). I deltagarutvärderingen, med en svarsfrekvens på 79 procent, fick kursen som helhet omdömet 4,2 på en femgradig skala.

Kursen har innehållit följande:

Kursdel 1 Grundläggande kunskapsöversikt

En översikt av olika uttryck för mäns våld mot kvinnor. Fördjupning i hedersrelaterat förtryck och våld. Olika professioners och samhällsinstitansers roll och funktion i det förebyggande arbetet. Grundläggande genusteori med speciellt fokus på maskulinitet.

Föreläsare:

Annika Björk och Lina Ploug, NCK, Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.
Mikael Kurkiala, forskare och kulturanthropolog, Uppsala universitet.
Siv-Britt Björktomta, forskare vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
Henrik Berg, Centrum för Genusvetenskap, Uppsala universitet.

Kursdel 2 Våldets funktion

En fördjupning kring våldets funktion och problematisering av olika preventionsprogram mot våld. Aktuell forskning kring begränsningar i vardagen för unga kvinnor samt frågor om hur förtryck och våld kan upptäckas och hur akuta situationer kan hanteras.

Föreläsare:

Per Isdal, ATV, Alternativ till vold, Stavanger.
Lena Berg, forskare och kurator vid Kista ungdomsmottagning.
Sara Högdin, forskare högskolan i Halmstad.
Juno Blom, jämställdhetshandläggare vid Länsstyrelsen i Östergötland.

Kursdel 3 Förebyggande metoder

Om förebyggande insatsers planering och innehåll. Exempel på kommunal beredskap och kvinnofridsprogram. Att arbeta med unga och frågor kring normer och värderingar, som rör manlighet, genus och heder.

Föreläsare:

Arhe Hamednaca, verksamhetsledare för Sharaf Hjältar, Fryshuset.
Sureya Calli och Inger Olsson, resursteamet Famnen i Uppsala kommun.
Peter Söderström, Gender Equality Vision och Magnus Sjögren, EqualSpace.
Margot Olsson, samordnare för Kvinnofridsprogrammet i Malmö kommun.

Lokala samverkansseminarier

Som en del i Ungdomsstyrelsens utbildning *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* under 2008 skulle deltagarna skriva en strategi om hur de skulle kunna ta till vara erfarenheterna från utbildningen och omvandla detta till konkret förebyggande arbete mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld på sin arbetsplats, till exempel i den egna kommunen.

De deltagare som tillsammans med sin arbetsplats eller sin kommun praktiskt ville arbeta vidare efter utbildningen kunde lämna en intresseanmälan till Ungdomsstyrelsen för samverkan kring aktiviteter under 2009.

Sammanlagt 10 kommuner antog erbjudandet och skickade in förslag på aktiviteter. Samtliga handlade om lokala utbildningsinsatser. Ungdomsstyrelsen valde ut åtta kommuner och slutligen genomfördes aktiviteter i tre kommuner under 2009: SDF Lundby (Göteborg), Rinkeby (Stockholm) samt Kvinnors nätverk (Stockholm). Sammanlagt deltog över 300 personer i utbildningarna. I Härnösand och Falkenberg har utbildningar startat under 2009 som fortsätter under 2010. Även i Linköping kommer aktiviteter att genomföras under 2010.

Konferens för chefer om förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck

I olika utbildningssektorer har det varit svårt att nå chefer. Ungdomsstyrelsen, Rikspolisstyrelsen och Skolverket hade under 2009 uppdrag som tangerade varandra och valde att samarbeta för att få större genomslag. De tre myndigheterna samverkade kring en konferens för chefer inom skola, socialtjänst, polis samt kultur och fritid. Konferensen ägde rum den 28-29 oktober och hade temat: *Förebygg hedersrelaterat våld och förtryck – vad kan vi göra tillsammans?* Myndigheternas generaldirektörer skrev tillsammans en debattartikel där de lyfte behovet av samverkan för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Fem dagstidningar publicerade artikeln (bilaga 3).

Konferensen var uppbyggd kring olika föredrag om hedersrelaterat våld och förtryck utifrån olika myndigheters ansvarsområden: skola, socialtjänst och polis. Föredragen kompletterades med två workshops som handlade om unga som far illa och samverkan mellan olika myndigheter.

Föreläsningarna hölls av Mikael Kurkiala från Uppsala universitet, Astrid Schlytter från Stockholms universitet, Christina Awerstedt som är rektor på Österåkers/Röllingbys gymnasium, Juno Blom från Länsstyrelsen Östergötland och Lasse Eriksson från närpolisen Norrköping.

Deltagarna som kom från olika myndigheter, och som hade olika ansvarsområden, mixades för att öka möjligheterna till erfarenhetsutbyte. I den första workshopen diskuterades ungas utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck i relation till vilka insatser olika verksamheter gör och för vilka. Deltagarna svarade på tre frågor:

1. Vilka ser vi?
2. Vilka ser vi inte/faller mellan stolarna?
3. Vilka gör vi en verklig insats för?

1. Vi ser:

- dem som lätt kan rubriceras som ett ärende
- när något allvarligt redan skett – då ser vi flickan och gärningsmannen
- de som tydligt motsätter sig "normen"
- de som "ropar på hjälp"
- de som vågar berätta
- de som avviker
- när det finns rekvisit för brott eller på annat sätt kommer till polisens kännedom
- bara extrema fall
- utåtagerande
- hjälpsökande
- de som far illa då de bryter mot systemet (misshandlad etcetera)
- de som gör en anmälan, berättar
- elever som uppmärksammas av lärare i skolan (innehåll i elevens uppsatser, utåtagerande, avvikande beteende, konflikter med mera)
- de som ber om hjälp eller visar signaler
- brottsoffren
- förövarna
- dem som vi får in en anmälan på, de som har skador, skolkar, fel beteende, utagerande (pojkar)
- de som signalerar eller via omständigheter gör sig synliga.

2. Vi ser inte:

- pojkvän, familj, vänner etcetera (som finns nära den direkt drabbade)
- de flickor som accepterar sitt liv och sin situation
- det vi är ”osäkra på och för okunniga om” – alltså oklara signaler
- de som har goda studieresultat
- pojkarna
- de som inte vågar berätta
- syskon
- de som sköter sig
- anmälan där heder inte är klart uttalat
- killarna
- de övriga, mörkertalet
- de osynliga
- skolkamrater som försvinner ur bekantskapskretsen efter gymnasiet
- kollegan på jobbet
- de som lever dubbelliv och är bra på att dölja det
- de som accepterar familjens koder och kontroll
- den enskilda familjens värderingar på grund av fördomsfullhet
- ”de till synes välanpassade”
- de runtomkring
- de som visar andra symptom
- de tysta barnen
- sammanhangen.

3. Vi gör en verklig insats för

(detta var den svåraste frågan att svara på enligt deltagarna)

- flickan när allt är ett faktum
- de vi ser
- de som vågar gå vidare
- de extrema fallen, oftast kvinnor och barn
- de som vi får vetskap om
- de som har viljan att förändra något
- de som signalerar samt okänt antal som nås indirekt.

Konferensens andra workshop om samverkan visade också hur svårt det är att få igång fungerade samverkan mellan olika lokala verksamheter som alla har unga som målgrupp, men med olika ingångar från skola, kultur och fritid, socialtjänst, polis med flera. Deltagarna efterlyste mandat för att fatta beslut när de ingår i olika samverkansgrupper tillsammans med riktlinjer för samverkan. De saknar initiativ från lokala politiker. Många gånger stupar samverkansinsatser på ekonomin och drunknar i diskussioner om vilken myndighet som ska betala för insatserna. I grupperna konstaterade deltagarna att i samband med hedersrelaterat våld och förtryck är det egentligen bara för de unga som vänder sig till myndigheter som myndigheterna gör en insats. Deltagarna ansåg att det saknas metoder och arbetssätt för förebyggande insatser tillsammans med mandat för att bedriva ett sådant arbete i samverkan mellan olika myndigheter och verksamheter som arbetar med unga.

I konferensen deltog 82 personer: 20 poliser, 22 rektorer och annan personal med samordnande ansvar från skolan, 20 personer från socialtjänsten och 20 personer från kultur och fritid, politiker, personer med ansvar för flyktingfrågor med flera. På en femgradig skala fick konferensen betyget 4. Deltagarna kom från hela landet.

I utvärderingen fick deltagarna ge förslag på ytterligare utbildningsinsatser. De efterfrågade:

- Utbildningar som var inriktade på att samla olika yrkesgrupper.
- Kunskap om metoder och konkreta åtgärder som fungerar.
- Lokala utbildningssatsningar i olika steg för politiker, chefer och tjänstemän.

Dialogdagarna i Stockholm och Göteborg

Ungdomsstyrelsens syfte med Dialogdagarna är att skapa en mötesplats för de organisationer som får statsbidrag och projektbidrag från Ungdomsstyrelsen. Under årets dialogdagar firades att kvinnokonventionen fyllde 30 år 2009 och frågan om mäns våld mot kvinnor blev särskilt uppmärksammat.

Dialogdagarna var i år uppdelade på två städer: Stockholm den 18 september och Göteborg den 19 september. I Stockholm samarbetade Ungdomsstyrelsen med organisationen UNIFEM och i Göteborg samarbetade Ungdomsstyrelsen med Göteborgs stad och stadsdelen Gunnared. Fokus låg på att utbilda yrkesgrupper och föreningsliv i Gunnareds stadsdel i frågan om våld mot unga kvinnor. Gunnareds stadsdel ingår sedan 2009 i den stadsdelsdialog som Ungdomsstyrelsen har drivit inom ramen för detta uppdrag sedan 2008.

Särskilt inbjuden till konferensen var Yakin Erturk, FN:s särskilda rapportör om mäns våld mot kvinnor 2003-2009. Hon presenterade ett antal landsrapporter om hur det förebyggande arbetet med att stoppa mäns våld mot kvinnor ser ut i världen och relaterade till situationen i Sverige.

Ungdomsstyrelsens målsättningar med årets Dialogdagar var att öka deltagarnas kunskap om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck (bilaga 1). Ungdomsstyrelsen ville också nå nya målgrupper. Båda målsättningarna uppfylldes. Utvärderingarna visar att deltagarna har fått ny kunskap och majoriteten som deltog var med för första gången i något som Ungdomsstyrelsen arrangerat.

I Stockholm den 18 september deltog 192 personer och i Göteborg den 19 september deltog 72 personer.

Stadsdelsdialogen – utbildningsinsatser i tre stadsdelar

Stadsdelsdialogen handlar om att utveckla former för att stärka en gemensam värdegrund i utsatta förortsmiljöer i syfte att motverka och förebygga mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld mot unga kvinnor och unga män. Syftet är att skapa ett mer jämställt och demokratiskt samhälle. Dialogen har en tydlig lokal förankring utifrån de verksamheter som finns i Rinkeby/Kista i Stockholm, Gunnared i Göteborg och Rosengård/Södra Innerstaden i Malmö.

Inom Stadsdelsdialogen skapar de tre stadsdelarna, i samverkan med Ungdomsstyrelsen, utbildningar, möten och tillfällen till ömsesidig kommunikation och dialog. Syftet är att dialogen och utbildningarna ska leda till en kunskapsökning och till en mobilisering av civilsamhället i frågor som rör mänskliga rättigheter och jämställdhet och på sikt till ett mer jämställt samhälle. Ungdomsstyrelsen har anlitat en forskare som ska utvärdera hur projektet har påverkat de olika stadsdelarna. Utvärderingen blir klar under 2010.

Under året har Ungdomsstyrelsen arrangerat en erfarenhetsträff med representanter från de tre stadsdelar som ingår i Stadsdialogen och den forskare som följer dem i deras arbete för att diskutera förebyggande arbete. Deltagarna kom från Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning, Rinkeby folkets hus, ABF-söderort, Räddningsmissionen i Göteborg, SDF Rosengård samt Iransk-svenska föreningen i Malmö.

1. Stadsdialogen Gunnared i Göteborg

Gunnareds stadsdel i Göteborg har under en längre tid arbetet med frågan om hedersrelaterat våld. Den 19 september arrangerades som vi tidigare har nämnt ett seminarium med Yakin Erturk och en workshop på Världskulturmuseet i Göteborg inom ramen för Dialogdagarna. Den hade fokus på ideella organisationers arbete. Ungdomsstyrelsen, Räddningsmissionen, United Sisters och Gunnareds stadsdel stod för programmet. Syftet var att ta till vara och utveckla tidigare erfarenheter från stadsdelen Gunnared för att förebygga våld. Under förmiddagen deltog dessutom representanter från Gunnareds stadsdel och de föreningar som verkar i området i ett rundabordssamtal med Yakin Erturk.

Diskussionerna under workshopen dokumenterades. Dokumentationen visar att deltagarna såg två tydliga utvecklingsområden i det förebyggande arbetet mot våld mot flickor och kvinnor:

- inhämta mer kunskap kring hur manlighet konstrueras
- hitta former för bättre samverkan lokalt i stadsdelen mellan olika förvaltningar, men även för samverkan mellan den ideella och den kommunala sektorn.

Nästa utbildning äger rum den 18-19 februari 2010 i Gunnared. Utbildningen kommer att handla om manlighet, vuxenansvar och samverkan.

2. Stadsdialogen Rosengård och Södra Innerstaden i Malmö

För personal som arbetar i Rosengård och Södra Innerstaden har Ungdomsstyrelsen i samverkan med Rosengårds stadsdel, ABF, Iransk-Svenska föreningen och Sofielunds folkhögskola arrangerat två aktiviteter under året.

Den 15 oktober genomfördes en utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck för fritidspersonalen i Rosengård och föreningsaktiva i både Södra Innerstaden och Rosengård, 70 personer deltog.

Den 14 december anordnade Sofielunds folkhögskola och Iransk-Svenska föreningen i samverkan med Ungdomsstyrelsen en filmvisning om homosexualitet och hedersrelaterat våld. Filmen heter *Sämre än Djur*. Efterföljande samtal hölls med regissören Oscar Hedin.

Deltagarna i utbildningsinsatserna i Rosengård och Södra innerstaden anser att:

- det behövs utbildningar om manlighet och varför män slår
- män behöver få mer kunskap i frågan
- det behövs bättre samverkan
- det måste ske en förändring på alla nivåer tillsammans med erfarenhetsspridning och lagförändringar.

3. Stadsdelsdialogen Rinkeby-Kista i Stockholm

I Rinkeby-Kista samarbetar Ungdomsstyrelsen, Rinkeby Folkets Hus, ABF och Kista Folkhögskola sedan 2008. Samarbetet har utvecklats under året. Stadsdelsdialogen här kallas Bysnacket. Syftet med ungdomsverksamheten i stadsdelsdialogperspektivet är att vara en spjutspets i arbetet med att stärka ungas, och särskilt flickors och kvinnors, självständighet och rättigheter.

En dialog av detta slag är en dynamisk process och i många stycken svåröverblickbar, men vissa konkreta avtryck kan dock avläsas i utbildningar och evenemang kopplade till processen. Här ger vi en kortfattad beskrivning av en del av de aktiviteter som har ägt rum inom ramen för Rinkeby folkets hus verksamhet och i samverkan med ABF.

Ungas deltagande i det demokratiska samtalet

Rinkeby folkets hus och föreningen Ordfront har inlett en samverkan kring ungas möjlighet att delta i det demokratiska samtalet. Särskild vikt har lagts vid att skapa möjligheter för utsatta tjejer att undersöka och dokumentera sin egen situation. Temat har varit att ge praktiska kunskaper i medieproduktion och journalistik kopplade till samhällsanalyser utifrån ett genusperspektiv. Folkets hus har rekryterat unga till utbildningen samt, förutom att upplåta lokaler och teknik, deltagit i genomförandet. Syftet med denna utbildningsinsats har varit att stärka flickor och kvinnor genom att ge dem verktyg för att bearbeta sin egen situation och vidare att kunna delta i det demokratiska samtalet – bli en stark röst i dialogen.

Familjehälsa

Under året har det regelbundet anordnats möten under temat *Familjehälsa ur ett kvinnoperspektiv* där ämnen som våldtäkt, våld i hemmet, livmoderhalscancer, jämställd hälsa och mycket annat har diskuterats. Målgruppen för dessa utbildningar har varit flickor samt deras mammor och andra vuxna kvinnliga släktingar. Samtalsledare var Alma Adan från Rinkeby folkets hus och doktor Saida Jama. Syftet med dessa utbildningar var att höja flickors och kvinnors medvetenhet och kunskap.

Queerfeministisk festival och seminarier

– samverkan med tidskriften *Ful*

Under våren 2009 genomfördes en queerfeministisk festival i Rinkeby folkets hus i samarbete med tidskriften *Ful* för att låta frågan om sexuell mångfald ta plats i den lokala verkligheten. I förortsmiljön är allt utom heterosexuella relationer extremt osynliga. Festivalen bestod av en rad seminarier, musik, dans och fest. Inför denna festival fick ungdomsgrupper i *Café Respekt* en introduktion i genusfrågor och i synnerhet det queerfeministiska perspektivet.

Café respekt

Den fritidsverksamhet som drivs av *Café Respekt* i Rinkebys Folkets hus har under året arrangerat flera aktiviteter varav vissa har haft stor betydelse för att sätta Bysnacket på kartan. Verksamheten har fått känna av en bitvis massiv kritikstorm, även om de som kritiserar verksamheten tillhör en minoritet. En del unga som har sin hemvist i denna ungdomsverksamhet har också gjort sig synliga i den offentliga debatten vilket tyder på att den del av arbetet som syftar till att stärka ungas demokratiska deltagande har burit frukt.

Inom ramen för fritidsverksamheten bjuder personalen på Folkets hus också in föräldrar till större möten och enskilda samtal. Där diskuterar man bland annat ungas villkor och samhällets förväntningar på både föräldrar och unga. En viktig del av fritidsverksamheten är att lyfta fram flickor. Under hösten arrangerade *Café Respekt* för andra året i rad *Tjejfestivalen*, ett arrangemang med, av och för tjejer. Musik, dans och olika workshops fanns på programmet. Syftet med arrangemanget var att lyfta och stärka flickorna och kvinnorna samt skapa ett forum för dem.

Bysnacket – medieuppmärksamheten och dess konsekvenser

Under hösten har det varit en medial debatt med fokus på kampen för ungas rättigheter och självständighet, särskilt flickors. Detta har slitit hårt på både unga och vuxna i Folkets hus. Varje artikel och teve- och radioinslag genererar arbete i form av konsekvensanalyser, svaromål, uttalade hot och trakasserier. Men detta har även lett till en mobilisering bland goda krafter och många som tidigare har tvekat i sitt stöd för ungas och särskilt flickors och kvinnors rättigheter har i dag tagit en tydlig ställning för arbetet.

Kista folkhögskola – utbildningar och seminarier

Under sommaren 2009 har Kista folkhögskola arrangerat kurser om jämställdhet.

1. 2x1 veckokurser på Sjöviks folkhögskola i Dalarna där sammanlagt 360 personer, samtliga med utländsk bakgrund, deltog i undervisning och workshops om jämställdhet, konst och kultur, föräldrakunskap och om mäns våld mot kvinnor.
2. Ledarskapsutbildning för unga i samarbete med Scouternas ledarskapsakademi och Spånga/Tensta stadsdelsförvaltning en vecka i juni, 15 personer deltog.
3. Rundabordssamtal där imamer, präster, socialarbetare, diakoner och föreningsledare från hela landet deltog. Ungdomsstyrelsen redogjorde för den nationella ungdomspolitik. Syftet med rundabordssamtalet var att få större förståelse för skilda värderingar, utveckla metoder och verktyg för att religiösa grupper bättre ska kunna arbeta med konfliktlösning inom sina familjer, stödja ungas väg in i vuxenblivandet samt ge en bild av vad jämställdhet betyder i en svensk kontext. Seminariet visade att det finns ett stort behov av samtal bland de religiösa ledarna och att det måste ske i ett forum där samtalet sker på lika villkor, 32 personer deltog.

ABF Västerort – seminarium, utbildningar, ungdomsutbyte

- Den 17 april genomförde riksdagsledamoten och grundaren till *Varken Hora eller kuvad* Amineh Kakabaveh och rektorn på Kista folkhögskola Habib Abdulkader ett samtal om hedersrelaterat våld med cirka 50 ungdomsledare i Rinkeby.
- Den 18 april genomfördes ett erfarenhetsutbyte mellan unga från Tensta, Rinkeby och Rosengård, 23 personer deltog.
- En demokrati- och jämställdhetsserie har genomförts på 3x3 dagar. Totalt deltog 68 personer.
- Under sommaren 2009 genomförde ABF ett ungdomsutbyte med en grupp unga från Rinkeby-Kista och en grupp unga från en förort i Paris, Frankrike. Cirka 40 unga deltog. Temat för utbytet var jämställdhet. Ungdomsutbytet fick stöd av EU-programmet *Ung och aktiv i Europa* som administreras av Ungdomsstyrelsen.

Spetskompetensutbildning

Det finns idag personer inom socialtjänsten, polisen, de skyddade boendena samt kvinno- och tjejjourer som har kunskaper och erfarenheter som de har fått genom att möta och göra insatser för flickor och kvinnor som har blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Som ett led i att kvalitetsutveckla insatserna, så att flickornas och kvinnornas behov bättre kan bli tillgodosedda före, under och efter uppbrottet från familjer som hotar dem, arrangerade Ungdomsstyrelsen, Länsstyrelsen i Östergötland, Stockholms universitet, Kvinnors nätverk och Allmänna Barnhuset en spetskompetensutbildning under våren 2009. Utbildningen riktade sig till personer inom socialtjänsten, polisen, skyddade boenden samt tjej- och kvinnojourer med erfarenhet av att möta flickor som omhändertagits av samhället på grund av att de utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Utbildningen byggde på aktuell forskning, autentiska fall och deltagarnas egna erfarenheter.

Utbildningen innehöll sex träffar med olika teman:

1. Flickor, unga kvinnor och heder – deras egna erfarenheter och samhällets insatser. Föreläsare: Annika Jemteborn och Kirsten Grönled Zetterkvist, båda Stockholms universitet.
2. Psykisk ohälsa, trauma och traumatisk problem. Föreläsare: Ann Wilkens, legitimerad psykoterapeut.
3. Dialog kring autentiska fall och förekomsten av post-traumatisk stress, trauma och depression. Föreläsare: Ann Wilkens, legitimerad psykoterapeut.
4. Socialtjänsten, placeringar och flickorna. Föreläsare: Astrid Schlytter från Stockholms universitet, Hanna Linell från Ungdomsstyrelsen och Melissa Delir, författare till *Vilsen längtan hem*.
5. Polisen och balkongflickorna. Föreläsare: Bo Lagerkvist från polisen, Devin Rexvid från Stockholms universitet.
6. Trauma och heder. Föreläsare: Pia Svedberg från Stockholms universitet.

Utbildningen syftade till att ge deltagarna en fördjupad insikt om sambanden mellan trauma och traumatisk problem och psykiskt och fysiskt våld bland dem som arbetar med att hjälpa flickor och kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld till ett bättre liv. Totalt deltog 23 personer som representerade Gryning vård AB; Stöd och rådgivningscenter och skyddat boende – Kruton; Resursteamet Famnen Uppsala; Siri – skyddat boende Uppsala; Socialtjänsten i Karlstad; Socialtjänsten i Motala; Socialtjänsten i Rinkeby-Kista; Socialtjänsten i Norrköping; Kvinnors nätverk; systerjouren Somaya; Sociala tjänster AB; tjejjouren Ronja i Västerås; Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks); Länsstyrelsen Östergötland; Stockholms universitet; Ungdomsstyrelsen; Rikspolisstyrelsen. På en femgradig skala gav deltagarna utbildningen 4,6 i betyg.

Pojkar och män – maskulinitet, våld och jämställdhet

Det är pojkar och män som står för majoriteten av det grövsta våldet i samhället. De utövar våld mot varandra och blir offer för våld från varandra. Pojkar och män utsätter också flickor och kvinnor för våld. Det är därför angeläget att undersöka våldets koppling till maskulinitet. Under 2009 fortsatte Ungdomsstyrelsen arbetet med pojkar, män och jämställdhet som påbörjades med ett seminarium i Norrköping våren 2008.

Ungdomsstyrelsen har under året tagit initiativ till en inventering av vilka verksamheter som finns på ett nationellt plan som arbetar förebyggande mot unga mäns våld samt vilka metoder de använder i sitt arbete. Inventeringen blir klar under 2010 och kommer att användas som underlag för seminarier inom regeringsuppdraget.

På Ungdomsstyrelsens rikskonferens den 1-2 december 2009 hölls två seminarier på temat unga män och jämställdhet.

- Killar och jämställdhet – så kan killar stärkas i att göra egna val och ställningstaganden genom en ökad medvetenhet om kön, sexualitet och normer. Totalt deltog 144 personer.
- Topboy – en huliganberättelse, en föreställning om maskulinitet och våld. Varför lockar våldet så starkt? Hur ser kopplingen ut mellan maskulinitet och våld? Totalt deltog 124 personer.

Utbildningarnas effekt i olika verksamheter

Efter att ha genomfört utbildningar i sådana viktiga ämnen som förebyggande insatser mot mäns våld mot flickor och unga kvinnor och hedersrelaterat våld så är det trots allt oklart hur mycket utbildningarna påverkar de insatser som myndigheter och verksamheter verkligen genomför nationellt, regionalt och lokalt.

För att få en bättre överblick av hur deltagarna i den nationella utbildningen *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* hade arbetat på hemmaplan efter utbildningen skickade Ungdomsstyrelsen i november 2009 ut en enkät till 2008 års kursdeltagare. I enkäten ställde vi framförallt frågor om utbildningens effekter.

Av 135 deltagare svarade 76 på enkäten. Bland de som svarade finns personal från skolan, socialtjänsten, polisen, kultur och fritid, frivilligorganisationer, flyktingintroduktionen, kriminalvården och länsstyrelserna med flera. Ett år efter utbildningen bedömde majoriteten av de som svarade på enkäten att den hade varit mycket bra. Utbildningen hade påverkat dem både personligen och i deras arbete. Majoriteten har kunnat sprida information om utbildningens innehåll på sin arbetsplats. Däremot bedömer de att utbildningen i lägre grad har bidragit till hur kollegorna på arbetsplatsen arbetar med frågorna. En del beskriver tidsbrist och budgetåstramning som skäl för att arbetsplatsen inte har förändrat sitt sätt att arbeta. En deltagare skriver:

”Det är trist att arbetsgivare låter medarbetare gå på bra och tidskrävande kurser och sen inte ser till att utnyttja kompetensen bättre”.

Majoriteten av de som svarade på enkäten hade skrivit ett strategi-PM för hur arbetet mot mäns våld mot flickor och kvinnor och/eller mot hedersrelaterat våld och förtryck skulle kunna utvecklas lokalt. Av dem som svarade på enkäten angav 42 procent att deras PM använts på arbetsplatsen. En fjärdedel angav att deras PM använts i kommunen.

En tredjedel svarade att de efter utbildningen hade utvecklat förebyggande insatser mot mäns våld mot unga kvinnor och en något större andel svarade att de hade utvecklat förebyggande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck. Andra insatser:

- arbeta förebyggande med män och pojkar
- arbeta med barns utsatthet för våld och bevittnande av våld i nära relationer
- arbeta mot brott inom samkönade relationer
- sprida erfarenheter
- utveckla handlingsplaner
- informera politiker
- utbilda arbetsgrupper
- starta samverkansgrupper
- starta kvinnofridsteam
- informera föräldrar.

Nästan hälften av de som svarade på enkäten hade utvecklat samverkan med andra aktörer efter utbildningen. De aktörer som oftast nämns som samverkanspartner är skolan och socialtjänsten. Andra aktörer som de utvecklat samverkan med är till exempel flyktingmottagningar, religiösa ledare, ungdomsmottagningar samt barn- och ungdomspsykiatri.

Lite mer än en tredjedel av dem som svarade bedömde att deras kommun har en bra handlingsplan för att förebygga mäns våld mot unga kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Hälften av de som svarade anser att de har tillräcklig kunskap för att vidareutveckla arbetet med dessa frågor i sin organisation, däremot anser betydligt färre att de har mandatet att göra det. Majoriteten bedömde samtidigt att det inte finns tillräcklig kunskap om vare sig mäns våld mot kvinnor eller hedersrelaterat våld och förtryck inom den egna organisationen. En person kommenterar att kunskap om våld i nära relationer borde vara ett obligatoriskt inslag i socionomutbildningen.

Nästan hälften av de som svarade på enkäten hade gått flera utbildningar om våld i nära relationer under 2009. Majoriteten bedömde att det saknas utbildningar inom området till vissa grupper. En grupp som särskilt nämns är kommunpolitiker. De som svarade nämner också att kunskap kan saknas i mindre kommuner, inom skolan hos lärare och rektorer, inom socialtjänsten, hos fritidsledare och hos chefer inom olika sektorer – något som försvårar en utveckling av det förebyggande arbetet. En av de som svarade skriver att de inom socialtjänsten har så många akuta ärenden att det inte finns plats för förebyggande åtgärder.

Deltagarnas svar visar att utbildningarna har effekt lokalt, men på olika sätt för olika deltagare. Ungdomsstyrelsen bedömer det som positivt att så många anser att utbildningen har påverkat dem och att initiativ har tagits till att utveckla förebyggande arbete efter genomgången utbildning. Att formulera en strategi har varit ett viktigt redskap i att förankra tankar och kunskap om hur ett förebyggande arbete kan utvecklas. Här är några kommentarer:

”Jag hade redan gott samarbete med olika verksamheter innan jag gick utbildningen men utbildningen fick mig att tänka till ytterligare på samarbetspartners som hjälpte mig att hitta verksamheter jag annars inte tänkt på. Utbildningen har stärkt mig i min kunskap så att jag vågar stå upp och delge kunskapen till andra.”

”Det saknas inte utbildningar, men det saknas en öppen diskussion i samhället som gör att utbildningsinsatserna inte riktigt landar innanför huden på människor.”

”Jag bedömer att socialtjänst är rätt välutbildad när det gäller den akuta fasen, men att se att det här handlar om integration och mänskliga rättigheter är långt bort. Politiker, skola, fritid behöver mer utbildning för att våga se och arbeta förebyggande.”

Utbildningar under 2010

Ungdomsstyrelsen har börjat planera för innevarande års aktiviteter. Vi sammanfattar dem här:

- Nationell utbildning 2010 – *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* Den genomförs på tre orter i Sverige.
- Erbjudande till alla deltagare i nationell utbildning 2009 att genomföra lokala utbildningar med stöd av Ungdomsstyrelsen.
- Fortsatt stadsdelsdialog i Rinkeby, Gunnared och Rosengård.
- Seminarier hösten 2010 – Pojkar, män, maskulinitet, våld och jämställdhet.
- Seminarier om unga som omhändertas av samhället på grund av hedersrelaterat våld och förtryck.

Rapporter 2010

- Forskningsöversikt av förebyggande och främjande arbete i relation till ungas utsatthet för våld.
- Utvärdering av stadsdelsdialogen i Rinkeby-Kista, Gunnared och Rosengård.
- Kartläggning av metoder för att arbeta med unga män, normer, jämställdhet och våld.

Ungdomsstyrelsen kommer utifrån dessa rapporter att kunna dra fördjupade slutsatser av hur ett förebyggande arbete kan utvecklas. Vi återkommer därför till detta i den slutliga regeringsrapport vi ska lämna om uppdraget den 31 december 2010.

Diskussion

Det är tydligt att den nationella utbildning som Ungdomsstyrelsen har genomfört under två år har påverkat deltagarnas arbete. En viktig del i kursen är uppgiften att skriva en strategi för deltagarnas lokala eller regionala verksamhet. Enkätsvaren visar att strategitänkandet i relation till kursens innehåll har varit givande och också tagits till vara både på arbetsplatser och i kommuner. Även stadsdelsdialogen, där Ungdomsstyrelsen samverkar med aktörer i lokalsamhället, tycks påverka utvecklingen genom att olika personer möts, har pågående dialog och samverkar kring insatser, men vi avvaktar utvärderingen av satsningen innan vi drar konkreta slutsatser av detta arbete. Den konferens Ungdomsstyrelsen gjorde för chefer tillsammans med Skolverket och Rikspolisstyrelsen visar också på behovet av att göra specifika utbildningslösningar för personer i chefsbefattning. I diskussionen om samverkan och hur samhällets verksamheter kan utveckla ett förebyggande arbete ser Ungdomsstyrelsen det också som fruktbart att samla chefer från olika områden.

Samverkan är viktigt. Under året har vi kunnat se att samverkan med Rikspolisstyrelsen, Skolverket, Länsstyrelsen Östergötland, Stockholms universitet, Kvinnors nätverk, UNIFEM och olika lokala aktörer i Rinkeby-Kista, Rosengård och Gunnared i olika utbildningsinsatser har ökat Ungdomsstyrelsens kontaktytor och bidragit till att förstärka myndighetens kunskaper inom området.

Ungdomsstyrelsen har i början av detta år tagit initiativ till att utveckla en tydligare samverkan med de 21 länsstyrelserna. Den 21 januari 2010 träffade Ungdomsstyrelsen representanter från 12 av länsstyrelserna för att diskutera samverkan. Mötet resulterade i att Ungdomsstyrelsen kommer att sprida information om de bidrag länsstyrelserna fördelar och att vi delger länsstyrelserna vilka personer i respektive län som har gått våra utbildningar. Målet med denna strategi är att öka förutsättningarna för att ta till vara deltagarnas kunskap och även stödja dem i deras vidare arbete, lokalt och regionalt inom respektive län. Sannolikt kommer Ungdomsstyrelsen och några länsstyrelser också att samverka kring några utbildningar under året.

Många av de utbildningar som genomförs handlar om att ge ökad kunskap om ämnet våld i nära relationer. Långt färre handlar om konkreta metoder för hur våld kan förebyggas. Ungdomsstyrelsen vill uppmana andra myndigheter och aktörer att se över inom vilka områden deras insatser görs. Det gäller i första hand myndigheter vars arbete kan relateras till områdena barns utsatthet för våld i familjen, mäns våld mot flickor och unga kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

- Är insatserna generella – riktas de till alla unga och utgår de från att unga har rättigheter som rätt till självständighet, tar de till vara unga som resurs och syftar de till att motverka stereotypa könsroller, diskriminering och till att stärka ungas självständighet och inflytande?
- Är insatserna selektiva – riktas de till att förebygga identifierade risker eller till unga med identifierade problem?
- Är insatserna behandlande – riktas de till de unga som omhändertas av samhället?

Forskning visar att det råder brist på analys av ungas villkor i många satsningar som till exempel skolor och fritidsverksamheter riktade till unga, och därför missar man de riskgrupper som självklart ska ta del av generella insatser, men där särskilda metoder kan behövas för att nå dem. Satsningarna kan också behöva pågå under lång tid för att få någon effekt i barns och ungas vardag. Riktas man insatser till unga måste de vara genomtänkta utifrån flera olika perspektiv (Ungdomsstyrelsen 2007a).

En intressant satsning som pågår i relation till Ungdomsstyrelsens uppdrag är *Det handlar om kärlek – ett projekt om barns och ungas rättigheter* som drivs genom ett samarbete mellan Länsstyrelsen Östergötland och Norrköpings kommun. Satsningen involverar socialtjänsten, Rädda barnen, landstinget, närpolisen, tjejjouren och kvinnojouren. *Det handlar om kärlek* startade 2008/2009. Den utgår från barnkonventionen och har ett uttalat främjande syfte som går ut på att barn och unga ska känna till sina rättigheter, till exempel att de har rätt att älska vilka personer de vill, men den har särskilt fokus på olika identifierade risker och riskgrupper, som att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Under 2010 kommer kommuner i fyra län att genomföra satsningen (www.dinarattigheter.se).

Kunskap om våld bidrar till utveckling av förebyggande arbete. De som har deltagit i den nationella utbildningen vittnar om hur de genom den fått nya perspektiv på hur man kan arbeta förebyggande mot våld bland unga, våld i parrelationer, barns utsatthet i familjen och hedersrelaterat våld och förtryck. Ungdomsstyrelsen har regeringens uppdrag att genomföra utbildningar om förebyggande insatser mot mäns våld mot flickor och kvinnor samt hedersrelaterat våld och förtryck fram till den 31 december 2010. Myndigheten har tillfört ett särskilt perspektiv på frågan eftersom vi utgår från unga människors villkor i samhället, men myndigheten har också fått ny kompetens genom att vi har samverkat med olika myndigheter, föreläsare och ideella organisationer inom uppdraget.

Ungdomsstyrelsens förslag

1. Låt uppdraget bli en del av Ungdomsstyrelsens ordinarie verksamhet

Ungdomsstyrelsen föreslår att regeringen:

- låter uppdraget att genomföra utbildningar om förebyggande insatser inom detta område bli en del av myndighetens ordinarie sektorsövergripande verksamhet med att förbättra ungas livsvillkor. Detta för att Ungdomsstyrelsen långsiktigt ska kunna arbeta med frågorna.

Ungdomsstyrelsen motivering till förslaget:

För att säkerställa kvaliteten och ta till vara de erfarenheter som gjorts under projekttiden är det angeläget att Ungdomsstyrelsen ges möjlighet att arbeta med dessa frågor under 2011 och framåt. Det är viktigt för att kunna implementera den kunskap som vi tar fram under 2010 i samverkan med relevanta aktörer.

Under de år som Ungdomsstyrelsen arbetat med uppdraget har det blivit uppenbart att det saknas kunskap om behovet av förebyggande och främjande insatser i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld hos personer som möter unga i sin yrkesroll. Efterfrågan på våra utbildningar och intresset för vårt arbete har varit stort. Om uppdraget tar slut 31 december 2010 kommer det inte att finnas någon aktör som kan fylla detta behov.

2. Satsning på lokal värdegrundsdiallog med fokus på jämställdhet och mänskliga rättigheter

Ungdomsstyrelsen vill återigen uppmärksamma regeringen på det förslag vi la fram i den tidigare regeringsrapporten om uppdraget.

Förslaget var att Ungdomsstyrelsen får i uppdrag att genomföra en treårig satsning på lokal värdegrundsdiallog med fokus på jämställdhet och mänskliga rättigheter. Syftet ska vara att utveckla långsiktigt arbete kring insatser för att förebygga mäns våld mot flickor och kvinnor samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Satsningen ska ha särskilt fokus på förortsområden med hög andel unga och vuxna i utanförskap och ske i samverkan med kommuner och stadsdelar. Den ska riktas mot aktörer inom civilsamhället (Ungdomsstyrelsen 2009c).

3. En satsning på pojkar, män och förebyggande arbete mot våld

Ungdomsstyrelsen föreslår att regeringen ger myndigheten i uppdrag att:

- initiera en nationell studie kring pojkars och mäns (13-25 år) värderingar kring manlighet och våld.
- initiera erfarenhetsutbyte mellan relevanta aktörer i frågan om manlighet och våld och som i sin förlängning kan/ska resultera i ett nationellt nätverk.
- genom projektmedel stimulera till metodutveckling.
- utbilda yrkesverksamma och ideella aktörer som i sina verksamheter möter pojkar och män.

Ungdomsstyrelsens motivering till förslaget:

Pojkar och män står för majoriteten av våldet i samhället. De utövar våld ute i samhället och i hemmen. Bakom begrepp som vardagsvåld, ungdomsvåld, huliganvåld, alkoholvåld, läktarvåld, det meningslösa våldet, kvinnovåld, hedersvåld och sexuellt våld, döljer sig mäns våld mot män och mäns våld mot kvinnor. Statistiken visar att unga män är en särskild riskgrupp för att utöva våld. Män mellan 18 och 25 år är en artandel av befolkningen och står för ungefär en tredjedel av alla anmälda våldsbrott. Det är viktigt att lyfta fram att pojkars och mäns våld också gör dem till offer för våld. De är både förövare och offer. Utsatthet för fysiskt våld, psykiskt våld och hot om fysiskt våld är nedbrytande för psyket oavsett kön och skapar psykisk ohälsa.

Ungdomsstyrelsen har i arbetet med detta uppdrag återkommande mött propåer från olika aktörer – både från myndigheter och ideella organisationer – om behovet av statliga initiativ för att stärka ett normkritiskt arbete bland pojkar och män, 13-25 år, kring manlighet och våld. Det finns sedan många år forskning och insatser som fokuserar på kvinnor som blir offer för mäns våld. För att ett effektivt förebyggande arbete ska kunna utvecklas behövs även forskning och insatser som fokuserar på förövaren och på hur man kan förebygga pojkars och mäns våld.

Ett normkritiskt arbete, som granskar normer som rör manlighet, fokuserar bland annat på hur den konstitueras i en hierarkisk ordning, så kallad hegemonisk maskulinitet, där våld eller hot om våld ingår. I den hierarkiska ordningen är kvinnan underordnad men även vissa män.

Idéhistorikern Niclas Järvklo menar att en normkritisk fördjupning kring maskulinitet är nödvändig i jämställdhetspolitiken. Styrande mansnormer hävdas genom att vissa män marginaliseras genom våld och förtryck, till exempel homosexuella, bisexuella och transpersoner. Den manliga maktordningen förstås av att den ger män makt över kvinnor, utövar press på män samt skapar hierarkier mellan olika maskuliniteter (Järvklo 2009).

Frågor kring hur manlighet konstitueras och hur pojkar och män socialiseras till män är centrala i ett ungdomspolitiskt perspektiv. Självständighetsperspektivet inom ungdomspolitiken anger att de insatser samhället gör för unga ska bidra till att undanröja stereotypa könsroller eftersom det är en faktor som minskar den unga personens handlingsutrymme. Att unga har en trygg tillvaro samt god hälsa är en förutsättning inom rättighetsperspektivet.

I den nationella utbildningen *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* förstärkte Ungdomsstyrelsen under 2009 den del av utbildningen som handlade om pojkars och mäns våld och förebyggande insatser som riktats till pojkar och män. Bland de medverkande fanns Per Isdal, initiativtagare till *Alternativ till Vold* i Norge och författare till boken *Meningen med våld* (Isdal 2001). Han föreläste om våldets funktion och om motiv och mekanismer bakom mäns våldsutövande.

Magnus Sjögren, Equel Space och Peter Söderström, Gender Equality Vision medverkade båda i ett pass om hur man kan arbeta med värderingar kring maskulinitet, normer och våld med pojkar och män. Dessa föreläsare mötte ett stort gensvar bland kursdeltagarna och de fick högsta betyg i utvärderingarna av kursen.

Magnus Sjögren och Peter Söderström har tillsammans med sociologen Lena Berg fått Ungdomsstyrelsens uppdrag att ta fram ett kunskapsmaterial till 2010 års utbildning om relevanta projekt och metoder som normkritiskt fokuserar på frågan om pojkar och män, manlighet och våld.

Ungdomsstyrelsen har mött en efterfrågan hos olika aktörer på statliga insatser inom området pojkar, män och våld, men vi har också kunnat iaktta olika aktiviteter som redan pågår inom området. Den genusteoretiska maskulinitetsforskningen har under senare år bidragit till att problematisera frågan om manlighet och våld. Lokala kvinnofridsprogram, som i Malmö, erbjuder behandling av våldsutövande män och det pågår en etablering av det norska programmet *Alternativ till Vold* i olika städer. Ungdomsstyrelsen har även mött ideella och privata aktörer som på olika sätt engagerar sig i frågor om manlighet och våld som Män för Jämställdhet, Fotbollsalliansen vid Fryshuset som arbetar med det så kallade

Huliganvåldet, Rädda Barnen med projektet Allan, Sharaf Hjältar och Amphi produktion AB.

Under 2008 utkom också ett par antologier som behandlade frågan om manlighet och våld: *Våld till vardags – sjutton mäns berättelser* (Krok 2008) och *Pittstim - 15 berättelser om att vara kille* (Adami 2008). Frågan om männens roll i hedersrelaterat våld och förtryck har aktualiserats under 2009 genom böckerna *Varför mördar man sin dotter?* (Gungör & Dervish 2009) och *I hederns skugga – de unga männens perspektiv* (Baladiz 2009).

Det är med dessa utgångspunkter som Ungdomsstyrelsen föreslår en särskild satsning på normkritiskt arbete kring unga män, manlighet och kopplingen till våld.

4. Utveckla stödet till de flickor och kvinnor som omhändertas av samhället på grund av hedersrelaterad problematik

Att arbeta med stöd och behandling av de unga som omhändertas av samhället tillhör inte Ungdomsstyrelsens ansvarsområde. Däremot har myndigheten ett uppdrag att motverka ungas utsatthet och utanförskap i samhället. När dessa unga åter ska slussas ut i samhället efter en insats har samhället ett ansvar att motverka utanförskap och psykisk ohälsa.

Ungdomsstyrelsen föreslår att regeringen ger en myndighet ett uppdrag att:

- se över skyddsmanualer och instrument för riskbedömning och metoder för familjearbete. Samla metoder och erfarenheter som finns hos socialtjänst, frivilligorganisationer, skyddade boenden, familjehem, hem för vård och boende, behandlingshem med flera. Syftet ska vara att göra en översyn av arbetet som utförs och förtydliga hur samhällets verksamheter bör stödja unga som ska slussas ut i samhället efter en insats. Det gäller bland annat deras kontakt med sina familjer, möjligheter till eget boende, arbete, utbildning och att de får egna kontaktpersoner.
- utifrån översynen genomföra en utbildningssatsning för berörda aktörer.

Ungdomsstyrelsens motivering till förslaget:

I Ungdomsstyrelsens uppdrag ingår att utbilda om de metoder som kan stödja unga som är utsatta för hedersrelaterat våld. Genom den spetskompetensutbildning som Ungdomsstyrelsen, Stockholms universitet, Länsstyrelsen Östergötland, Kvinnors nätverk och Allmänna barnhuset genomförde under 2009 framkom att de flickor och unga kvinnor som samhället omhändertar på grund av brister i hemförhållanden som allvarligt hotar deras hälsa (2 § LVU) behöver särskilda insatser av samhället. Skyddade boenden räcker inte som åtgärd, något som andra myndigheter också har konstaterat, utan det måste till ytterligare kompetens och metodutveckling för att ge rätt insatser till dessa barn och unga (Länsstyrelsen Västra Götaland 2009, Länsstyrelsen Uppsala 2008).

Den kartläggning som Ungdomsstyrelsen genomförde av länsrätternas domar i rapporten *Gift mot sin vilja* visade att en tredjedel av alla omhändertagna flickor under 2007 18 år blev omhändertagna för att de hade hotats, utsatts för våld, blivit bortgifta eller hotade med tvångsgifte. Mycket få av dessa flickor hade myndigheterna tidigare haft kännedom om, insatserna kommer först när de vände sig till en myndighet eller organisation för att få stöd.

Av domarna gick det inte heller att utläsa om socialtjänsten gjort några försök till insatser för de syskon som hade deltagit i misshandel och kontroll av flickorna. Kartläggningen visar alarmerande okunskap om barns och ungas utsatthet hos personal inom skolan, socialtjänsten och länsrätten, eftersom våld och övergrepp pågår i det tysta, inom familjen (Ungdomsstyrelsen 2009a).

Resursteamet Fammen i Uppsala har arbetat med metoder för familjearbete, för att påverka föräldrarnas beteende (Länsstyrelsen Uppsala 2008). Vikten av att utveckla ett sådant arbete kan inte nog betonas eftersom det handlar om att föräldrar kan kränka, hota och utöva våld mot barn och unga år efter år, utan att samhället gör några insatser för att förhindra detta. Det kan också finnas syskon som har bevittnat våld och som inte får någon insats. Unga som omhändertas och söker kontakt med sin familj efteråt kan fara illa och bli utsatta för våld på nytt. Det finns ett behov av metodutveckling för att kunna arbeta med familjemedlemmar som bevittnat våld och/eller som har använt våld och för att motverka psykisk ohälsa och barns och ungas utsatthet för våld.

Samhällets omhändertagande av barn och unga kan leda till nya svåra upplevelser som de behöver hjälp att hantera. Ungdomsstyrelsens bedömning är att de behöver långsiktigt och genomtänkt stöd. Samhällets institutioner är bara i början av att utveckla metoder som ger möjlighet till återhämtning och till psykiskt och fysiskt välbefinnande.

Det är också sannolikt att en del unga som omhändertas enligt 3 § LVU för att deras beteende är en allvarlig risk för deras hälsa, kan ha hedersrelaterad problematik som orsak till att de utvecklar ett riskbeteende. Detta behöver ytterligare uppmärksamhet. I ungas eget riskbeteende måste man väga in deras utsatthet och deras beroendeställning till vuxna och till samhället.

Referenser

- Adami, Z. (2009). *Pittstim – 15 berättelser om att vara kille*. Wahlström & Widstrand.
- Baladiz, D. (2009). *I hederns skugga – de unga männens perspektiv*. Stockholm: Gothia.
- Barne-og likestillingsdepartementet (2008). *Handlingsplan mot tvangsekteskap*.
- Berg, L. (2007). *Nordisk forskning om prevention mot våld bland unga – en betraktelse från en genusorienterad horisont*. FOU rapport 2007:10.
- Delir, M. (2009). *Vilsen längtan hem – en sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning*. Recito förlag.
- Gungör, E. & Dervish, N. (2009). *Varför mördar man sin dotter?* Stockholm: Nordstedts.
- Hagberg, M. (2009). *Vid 20 börjar den rutna – om hedersvåld och modiga kvinnor*. Premiss förlag.
- Heimer, G. & Sandberg, D. (2008). *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*. Studentlitteratur.
- Högdin, S. (2007). *Utbildning på (o)lika villkor. Om kön och etnisk bakgrund i grundskolan*. Institutionen för socialt arbete: Stockholms universitet.
- Isdal, P. (2001). *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia.
- Järvklo, N. (2009). "Maskulinitetspolitik från vildar till i-princip-bara-män". I *Arena* 2009 nr 6.
- Krok, U. (Red.) (2008). *Våld till vardags – sjutton mäns berättelser*. Ordfront förlag.
- Lange, A. (2008). *Lärarnas iakttagelser rörande förekomst av "Hedersrelaterat förtryck" i skolorna*.
- Lewis Herman, J. (2007). *Trauma och tillfrisknande*. Göteborgs psykoterapiinstitut.
- Länsstyrelsen Skåne (2004). *Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning*.
- Länsstyrelsen Stockholm (2008). *Skyddat boende för personer som utsätts för hedersvåld – dokumentation från nationellt samråd, april 2008*.
- Länsstyrelsen Uppsala (2008). *När man krokar – ett handlägningsstöd för socialtjänsten om hedersrelaterat våld och generationskonflikter kring traditioner, seder och bruk*.
- Länsstyrelsen Västra Götaland (2009). *Stress och trauma – en undersökning av förekomsten av PTSD hos personer utsatta för hedersrelaterat våld*. Göteborg: Tabergs tryckeri.
- Länsstyrelsen Östergötland. *Om våld i hederns namn och om skyldigheten att hjälpa utsatta*.
- Proposition (2004/05:2). *Makt att bestämma – rätt till välfärd. Regeringens ungdomspolitiska proposition*. Stockholm: Fritzes.
- Regeringens skrivelse (2007/08:39). *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*.
- Regeringskansliet (2009/10:53). *Regeringens strategi för ungdomspolitiken – med fokus på ungas välfärd och inflytande*.
- Rädda barnen (2006). *Ungdomar och hedersrelaterat våld – om transkulturellt behandlingsarbete*.
- Skolverket (2009). *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? – barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier*.
- Socialstyrelsen (2004). *Tänk långsiktigt – en samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa*.
- Socialstyrelsen (2007). *Strategi för samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*.
- Terrafem (2004). *Invandrad – invaderad. Nu höjer vi våra röster. Om att vara tjej och minoritet*.
- Ungdomsstyrelsen (2007a). *Fokus 07 – En analys av ungas hälsa och utsatthet*. Stockholm: Fritzes.
- Ungdomsstyrelsen (2007b). *Unga med attityd. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2007*. Stockholm: Fritzes.
- Ungdomsstyrelsen (2009a). *Gift mot sin vilja*. Stockholm: Fritzes.
- Ungdomsstyrelsen (2009b). *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Fritzes.
- Ungdomsstyrelsen (2009c). *Reagera och agera! Förebygg våld mot unga kvinnor*. Stockholm: Fritzes.
- Ungdomsstyrelsen (2010). Ej publicerad rapport.

Lag

Lag (1990: 52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Elektroniska länkar

Barnkonventionen: www.manskligarattigheter.gov.se (20100127).

Dina rättigheter: www.dinarattigheter.se (20100127).

Norska regeringens webbplats: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/kampanjer/tvangsekteskapno2.html?id=508373>
(20100127)

Dialogdagarna 2009 - Kvinnokonventionen 30 år Stockholm, Alby 18 september

Dialogkonferensen 2009 tog emot 192 deltagare från 72 olika organisationer.

Syftet med konferensen var att skapa en mötesplats för organisationer som företräder etniska minoriteter, hbt-grupper, kvinnogrupper, nationella minoriteter, ungdomar och antidiskrimineringsverksamhet. Avsikten var också att sprida erfarenheter och kunskap om våld mot kvinnor samt att uppmärksamma att kvinnokonventionen fyller 30 år.

Målet med konferensen var att kunskaperna om kvinnokonventionen och mäns våld mot kvinnor och det arbete som görs kopplat till detta ska öka både i målgruppen och hos arrangörerna.

Den här rapporten samlar anteckningar från Dialogkonferensens tal och seminarier.

Kvinnokonventionen 30 år

– hur långt har vi nått och vad återstår att göra?

Skribent: Cecilia Sobocki, UNIFEM Sverige

Samtal lett av moderator Nima Dervish med; Prudence Woodford-Berger, ämnesråd på Utrikesdepartementets enhet för utvecklingspolitik; Carolyn Hannan, chef för *the Advancement of Women (DAW)* inom FN:s avdelning för ekonomiska och sociala frågor UNDESA och Inger Ashing, chef för verksamhetsområdet nationell och kommunal ungdomspolitik på Ungdomsstyrelsen.

Sedan FN antog konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor har arbetet med konventionen varit allt annat än smärtfri. Detta samt de gångna 30 årens positiva trender diskuterades under det inledande seminariet på Dialogdagarna.

Samma vecka som UNIFEM och Ungdomsstyrelsen uppmärksammade kvinnokonventionens 30-årsjubileum beslutade FN att göra en kraftansamling för kvinnors rättigheter. De idag fyra FN-organen som jobbar med kvinnokonventionen ska slås ihop till ett. Det här välkomnas bland annat av Carolyn Hannan som jobbar på UNDESA, ett av de fyra FN-organen. Hon tror att ett organ kommer att kunna arbeta med mer kraft och effektivitet.

– Chefen för den nya avdelningen kommer också att vara undergeneralsekreterare vilket innebär ytterligare förstärkning för frågorna rörande kvinnors rättigheter, säger Hannan. Det har tagit över tre år av förhandlingar för att få till den nya ordningen. Fortfarande återstår diskussioner om hur det nya organet ska byggas upp, hur mycket resurser det ska få och varifrån de ska komma.

En annan fråga som kommer att diskuteras nästa år är huruvida det blir en ny kvinno-konferens. Hittills har FN genomfört fyra stycken, den senaste konferensen ägde rum i Peking 1995. Efter det har ett nytt politiskt klimat gjort att många länder har velat backa från tidigare åtaganden och därför har FN som organisation tvekat inför att kalla till en ny konferens berättar Carolyn Hannan.

– När vi följde upp Peking fem år senare fick vi kämpa för att behålla de åtaganden som vi hade förhandlat fram på konferensen. Likadant var det när vi följde upp konferensen 2005, säger hon. Samtidigt menar hon att det politiska läget för att diskutera kvinnofrågor kan se bättre ut och att en ny konferens förmodligen kommer om fem år.

På kvinnokonferenserna har man tagit fram konkreta handlingsplaner och deklARATIONER som tillägg till FN:s konvention om kvinnors rättigheter. Samtidigt finns det länder som ännu inte har ratificerat kvinnokonventionen, som till exempel USA, Iran och Somalia. Bland dem som har ratificerat konventionen, och därmed är juridiskt bundna vid den, är det flera länder som har reserverat sig för flera av konventionens artiklar. Där tycker Prudence Woodford-Berger, på UD:s enhet för utvecklingspolitik, att det finns mycket för andra länder och aktörer att göra.

– Egypten har haft många reservationer, men har precis tagit bort dem efter påtryckningar från omvärlden, säger hon. Det visar att man kan få länder att ändra sig.

Carolyn Hannan fyller i med att påpeka att även om USA som land inte har skrivit under konventionen så har flera delstater, städer och enskilda organisationer gjort det.

– De vill visa att de tar sitt ansvar, och säga ”det här är något som vi tänker leva upp till”, säger Carolyn Hannan.

Hur kan vi hitta strategier för att bekämpa våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld

Föreläsare: Yakin Ertürk, före detta FN:s rapportör om våld mot kvinnor

”Det är ingen utopi att nå en postpatriarkal värld men vi måste bekämpa stereotyper och se till våra likheter istället för skillnader.”

Med den hoppningivande meningen börjar Yakin Ertürk sitt tal framför en fullspäckad hörsal på Subtopia i Stockholm. Yakin Ertürk var fram till juni i år FN:s rapportör om våld mot kvinnor och reste till Stockholm från Ankara, Turkiet där hon idag är professor vid universitet för att tala om just denna fråga på Dialogkonferensen. Precis i början förbereder hon publiken på en dålig gjord power point kvällen före. Sedan, utan en blick på den vita skärmen, börjar hon att tala.

Likheter före skillnader

Inom FN har kvinnor länge stridit för kvinnors rättigheter i samhället. Arbetet har främst gått ut på att lyfta genusfrågorna ur den privata sfären och in i offentligheten. Våld mot kvinnor har just varit en sådan fråga. Efter den 11 september förändrades mycket och så även jämställdhetsarbetet. Kvinnofrågan blev splittrad i ett *vi och dom*-perspektiv där religion och kulturella skillnader spelade en större roll än någonsin förut. Detta måste vi komma bort ifrån, menar Ertürk. Vi måste se till likheter istället för skillnader och arbeta tillsammans för att alla former av våld mot kvinnor ska kunna bekämpas. Det var trots allt genom ett nära samarbete, och fokus på våra likheter och inte skillnader, som CEDAW blev en verklighet för 30 år sedan.

Genom att särskilja och utgå ifrån ett *vi och dom* försvåras jämställdhetsarbetet. När vi dömer kulturer förnekar vi vårt eget ansvar. Hedersrelaterat våld är just en sådan fråga som ses som kulturell och religiös och inte strukturell. Genom att se den som kulturell och religiös låser vi in den inom den slutna gruppen vi anser att den utövas inom. På det sättet slutar vi se hedersrelaterat våld som ett brott mot kvinnans mänskliga rättigheter och istället som en kulturell och religiös tradition vi inte gärna kritiserar.

Våld är cementerat i den historiska patriarkala kontexten, men vi får aldrig glömma att historien inte är statisk. Det är statens ansvar att förebygga våldet, beskydda de utsatta och åtala de skyldiga. Men för att detta ska vara möjligt får vi inte blunda för våldet eller avskriva den som något vi inte kan påverka.

Världens mest jämställda land

År 2004 gav Amnesty ut en rapport¹ där det framgick att våld inom nära relationer var väldigt utbrett i Sverige. Detta väckte stor uppmärksamhet i övriga världen och fick genusteoretikerna att tvingas tänka om. Hur kunde det vara så illa ställt i Sverige som har kommit så långt i jämställdhetsarbetet, en fungerande välfärdsstat där kvinnor har utbildning och ekonomisk frihet? Teorin om att kvinnor genom en större delaktighet inom det offentliga även kommer att få en stärkt roll inom den privata sfären verkade inte stämma. Här kan man tala om en paradox. Det finns teorier, berättar Ertürk, om att bilden av Sverige som det mest jämställda landet i världen påverkar de misshandlade kvinnorna negativt. Deras känsla av otillräcklighet och skuldbeläggandet av dem själva blir än tydligare när de blir utsatta för våld i det jämställda Sverige. Detta gör att de utsatta kvinnorna drar sig för att söka hjälp. Den höga utbildningsnivån är också en börda när misshandel sker och bidrar till en högre grad av stigmatisering. Hur polisen arbetar med våld mot kvinnor är en indikation om statens egentliga ställning. Våldtäktsmål är ett exempel på just detta i Sverige, våld som förekommer i väldigt stor utsträckning men som sällan leder till en fällande dom.

Avslutningsvis

För att verkligen bekämpa den patriarkala normen måste vi förenas och finna de likheter som kan föra oss framåt. Den patriarkala strukturen som råder i världen ger män en möjlighet att utföra våld i större utsträckning. Detta är en struktur som är lika förtryckande mot män som mot kvinnor. Vi får inte förvilla oss från jämställdhetsarbetet genom att fokusera på kulturella och religiösa skillnader och förvisa en del av problemet till just sådana strukturer. Våld mot kvinnor vilar på den patriarkala normens grund över hela världen i alla sammanhang och är allas angelägenhet att bekämpa.

¹ Amnesty Internationals rapport: Mäns våld mot kvinnor i nära relationer – en sammanställning över situationen i Sverige, april 2004.

Att engagera män och pojkar i jämställdhet

Föreläsare: Klas Hyllander från *Män för jämställdhet*

Skribent: Emma Stark, UNIFEM Sverige

Två historier om manlighet

Klas inleder med att berätta två historier som får belysa hur manlighet skapas. Första historien handlar om en studiekollega som Klas läste med när han studerade till ingenjör. Efter varje tenta kollade kompisens såklart hur det gått för honom, om han klarat godkänt, men kontrollerade även alltid om det var någon tjej som hade fått bättre resultat än honom. Kompisen ville vara bättre än tjejerna. Den andra historien handlar om "Bögtestet". Ett test som utförs bland ett grabbgång på skolgården. En kille utför testet på de andra, det vill säga suddar med ett suddgummi på armen på de andra killarna, så att det blir ett brännsår. Den som först bryter testet blir kallad för bög.

Båda dessa historier visar på hur en bild av manlighet skapas och upprätthålls. En bög betraktas inte som en riktig man, och har brutit de normer och den hierarki som präglar det patriarkala samhället. Som en man på en teknisk utbildning bör du vara bättre än dina kvinnliga medstudenter. Historierna visar på hur uppfattningar kring makt och kön fortplantas. En viss sorts manlighet kopplas till makt och kön och makt över kvinnor.

Forskningen kring maskulinitet, med män, pojkar, makt och kön i centrum, är ett förhållandevis nytt kunskapsfält inom genusforskningen. Inom politiken är fältet genus fortfarande ofta lika med en kvinnofråga, där män ses som problemet och inte en del av förändringen. Vi har ofta svårt att tänka på män som en grupp eller som offer. Män ses som den självklara normen, medan kvinnan är den avvikande. Men fokus behöver sättas på män och manlighet och det är viktigt att även män engageras i arbetet för jämställdhet. Det är seminariedeltagarna eniga om och flera efterfrågar tips och argument för att göra det.

Hur och varför engagera män i jämställdhet?

Klas påpekar att det går fortare att uppnå resultat i arbetet för jämställdhet om även män och pojkar deltar i arbetet. Jämställdhet handlar även till stor del om relationer mellan människor och då behöver alla vara med. Hur kan detta ske? Klas har ett pedagogiskt perspektiv när han svarar på den frågan. Om man ska lära någon något så är det allra mest grundläggande att förstå den andre personens utgångspunkt. Hur ser personen i fråga på verkligheten? Då ger de två inledande historierna oss ett exempel på hur män och pojkar socialiseras in i en bild och uppfattning om manlighet som motsatsen till kvinnlighet.

Manslådan

Denna manlighet kan även kallas manslådan, den låda av belöningar och bestraffningar som män och pojkar socialiseras in i. Inuti manslådan finns det som uppfattas som manlighet, våra värderingar om hur en riktig man är och beter sig. Här ryms koncept som makt men även medlöperi. Personer som inte efterlever manlighetsnormen bestraffas, här ryms skällsord förknippade med det svaga och avvikande, det kvinnliga och dåliga. Som exempel ger Klas skällsord som jävla kärring och bög där det som ses som omanligt direkt används som skällsord. Om mannen, pojken, håller sig inom manslådan, och inom mansnormen, belönas han. Manslådan visar på vikten av att ta med den socialisering som sker av män och pojkar till att följa mansnormen och bli en medlöpare till den patriarkala maktordningen. Vi behöver starta arbetet med att förstå vad som händer med och inom pojkar och män i denna socialiseringsprocess och börja med att hitta en väg in och bryta upp manslådan.

Intersektionalitet

Föreläsare: Paulina de los Reyes, docent i ekonomisk historia

Skribent: Lotta Åberg, UNIFEM Sverige

I väntan på

I salen Loftet på Subtopias övervåning sitter ett femtontal deltagare för att lyssna på Paulina de los Reyes. Hennes tåg från Uppsala blev inställt så hon kommer sent till det seminarium hon ska hålla på Dialogdagarna. Deltagarna diskuterar med varandra medan de väntar på att hon ska komma. – Jag kom till Sverige från Latinamerika tillsammans med min son, berättar en av kvinnorna i gruppen. Hade jag invandrat tillsammans med en man hade de svenska myndigheterna tagit kontakt med honom och behandlat honom som familjeöverhuvud. Ett sådant bemötande förstärker skillnaderna mellan könen för människor som kommer till Sverige. Diskussionen avslutas när Paulina de los Reyes kommer, men hennes föreläsning spinner vidare kring hur ojämställdhet och förtryck förstärks när exempelvis kön och etnicitet länkas samman.

Intersektionalitet

Paulina de los Reyes är docent i ekonomisk historia och ger på Dialogdagarna en kort introduktion till begreppet intersektionalitet. Begreppet fokuserar på hur idéer om kön, klass, ras/eticitet och sexuell läggning kopplas till makt och ojämlikhet. Det bygger på hur sociala kategorier och identiteter skapas och upprätthålls. Intersektionalitet synliggör relationer av förtryck som människor möter i vardagen. Paulina de los Reyes förklarar att det inte är så lätt att förstå varför en person hamnar på en plats om man inte väger in klass, kön och etnicitet. Hon menar att om vi förutsätter att vi når ett jämställt samhälle genom att behandla alla lika, så bortser vi ifrån att människor inte är lika från början.

Ojämställd jämställdhet

Begreppet intersektionalitet tar avstamp i den svarta feminismen, postkolonialismen och manar till kritiskt tänkande. Den svarta feminismen i USA på 1970-talet var en reaktion mot den vita feminismen som utgick från vita medelklasskvinnors förhållanden. En av den vita feminismen paroller var rätten till arbete som ett medel för självförverkligande. De svarta kvinnorna visade att detta utgick från de vita medelklasskvinnornas perspektiv. De vita kvinnorna var hemmafruar men de svarta kvinnorna hade alltid arbetat, och det har inte varit självförverkligande utan snarare exploaterande. Intersektionalitet synliggör att det är svårt att formulera mål som är viktiga för alla oavsett vilken position de har i samhället. I den svenska kvinnomaktutredningen finns ett exempel där målet också satts utifrån en särskild norm. Kvinnomaktutredningen fastslog att det måste vara möjligt för svenska kvinnor att få hushållsnära tjänster för att uppnå jämställdhet. Utredningen utgick från svenska kvinnor, och missade att ta hänsyn till vilka som skulle utföra de hushållsnära tjänsterna, vilket ofta var kvinnor med utländsk bakgrund.

Paulina de los Reyes avslutade seminariet med ett par sammanfattande meningar: Människors utsatthet är kopplad till kategoriseringar av kön, klass, ras/eticitet och sexuell läggning. Förtryck är aldrig så enkelt att det kan ringas in med en av de här kategoriseringarna. Intersektionalitet hjälper till att fånga komplexiteten.

Gift mot sin vilja

Föreläsare: Lisa Modée, Ungdomsstyrelsen

Skribent: Selma Gusic, UNIFEM Sverige

Omkring 70 000 unga i Sverige upplever att de inte har möjligheten att fritt välja vem de ska gifta sig med. Av dem oroar sig 8 500 ofta över sin livssituation. Gift mot sin vilja är en skrift som Ungdomsstyrelsen tagit fram och också den första kartläggningen i Sverige av unga som riskerar arrangerade äktenskap mot sin vilja. Lisa Modée från Ungdomsstyrelsen berättar under denna workshop om bakgrunden till studien samt några av resultaten.

Förutom att Lisa gick igenom utredningarna gjorda av Ungdomsstyrelsen, som ligger till grunden för boken *Gift mot sin vilja*, pratade hon även om de strukturer som gör att arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap fortfarande är ett problem även i världens mest jämställda land. Mycket av det som Lisa lyfte, fick mig att tänka på de tidigare seminarierna som hade ägt rum under dagen. Självklart var ju våld mot kvinnor den röda tråden för konferensen, men en aspekt som hela tiden kom upp var just den om den privata sfären och oviljan från samhället att penetrera och ta tag i de frågor som förvisas till det privata. En av de första punkterna som Lisa gick igenom var en teoretisk ritning över barn och ungdomars perspektiv och uppfattning om sin omgivning. I mitten står familjen, den privata sfären, som en trygghetsbas och den faktor som genomsyrar alla andra nivåer som skola, samhälle, ekonomi och normer. Det är familjen som påverkar hur barn och ungdomar mår, tänker och hurdana liv de oftast lever. Det är också i den sfären man måste placera diskussionen om tvångsäktenskap. Problem inträffar när staten och samhället inte vågar ta steget in i den privata sfären, dit frågor som man klassar som kulturella förvisas. Det finns en skillnad mellan arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap. Att föräldrarna har en åsikt om vem man ska gifta sig med eller till och med förslag är inget brott i sig. Men när den unga personen inte kan, eller känner att hon eller han inte kan, säga ifrån eller att detta inte respekteras, det är då man talar om tvång. Tyvärr är det svårt att upptäcka sådana här fall. För att ett tvångsäktenskap ska uppmärksammas behövs en anmälan av brottet och det görs i väldigt liten utsträckning. Dessutom finns ett enormt mörkertal eftersom många ungdomar förmodligen aldrig säger ifrån till sina föräldrar. De vet vad som förväntas av dem och accepterar det. I sådana här fall är det självklart svårt att veta vilket som är rätt och fel, när ”offret” själv inte protesterar. En riktlinje som man alltid borde utgå ifrån är en 18-årsgräns för att ingå äktenskap, säger Lisa och Ungdomsstyrelsen.

I Sverige får väldigt få unga människor dispens att gifta sig när de är under arton. Ungefär tio stycken per år får denna särbehandling, de flesta unga flickor med invandrarbakgrund. Men förutom det erkänner Skatteverket idag alla äktenskap, även de som ingåtts genom fullmakt, som genomförts utanför Sverige. Så länge det finns ett land som erkänner äktenskapet, följer Sverige det exemplet. Man kan inte undgå att undvika den uppenbara genusaspekten i denna fråga. Det är tydligt att många fler flickor och kvinnor påverkas just på grund av patriarkala strukturer som genomsyrar alla kulturer. Till exempel informerade en seminariedeltagare om att en man inom hennes kultur, islam, får gifta sig med en kvinna av vilken religion som helst, medan kvinnan måste gifta sig med en man av samma religion. Sådana faktorer gör att många fler flickor än pojkar tvingas in i äktenskap. Flickor och pojkar som växer upp inom kulturer där tvångsäktenskap förekommer, dras med olika könsroller. Med pojkar ses som bevakare ses flickor som de som genom sina handlingar representerar familjens heder. På grund av detta får flickorna mycket mindre svängrum och valfrihet och ofta är det de som tvingas in i till exempel äktenskap.

Slutligen föreslår Ungdomsstyrelsen en del åtgärder som vi här i Sverige kan jobba med för att förhindra tvångsäktenskap och hjälpa utsatta ungdomar. Bland annat menar de att möjligheten för unga under 18 år att ansöka om dispens för att ingå äktenskap bör slopas och att fullmaktsäktenskap inte bör erkännas i Sverige. Det viktiga menar de är att alla satsningar som initieras bör utgå från flickors och ungas kvinnors, pojkars och unga mäns livsvillkor.

Att stödja kvinnorättsaktivister i konfliktområden

Föreläsare: Emma Söderström och Katarina Hellström, informatörer

Skribent: Thomas von Matérn, UNIFEM Sverige

Jag gick till den här workshopen för att få svar på frågan hur man kan hjälpa kvinnor i konfliktområden. Jag ville veta mer om balansgången mellan att hjälpa och tillverka offer. Under introduktionsdelen av workshopen fick vi deltagare lite information om Kvinna till kvinnas historia och filosofi. Jag förstod ganska snart att basen i Kvinna till kvinnas arbete är de lokala kvinnornas organisering. Genom att stödja kvinnors organisering kan de göras till en aktiv del av det civila samhället och på så sätt påverka arbetet med att lösa konflikten. Kvinna till kvinna stödjer alltid organisationer på alla sidor av konflikten. På så sätt är det enklare att jobba över konfliktgränserna och det blir lättare att lösa konflikten.

Hot mot kvinnorättsaktivister togs också upp. Aktivisterna stöter på olika former av hot och strategier menade att hindra dem i sitt arbete. Väldigt ofta ignoreras kvinnornas arbete av manliga beslutsfattare, detta leder till att arbetet och kvinnornas organisationer osynliggörs. Osynliggörande gör det svårare att arbeta men det är även farligt. Det är farligt eftersom hot mot kvinnorättsaktivister inte uppmärksammas i samma utsträckning som hot mot andra rättsaktivister. Framförallt är det vanligt att hot och våld mot kvinnorätts-aktivister döljs bakom "vanligt" våld mot kvinnor. Genom att dölja hoten och våldet blir det svårt att se att det är en sammanhängande strategi menad att förhindra aktivisternas arbete.

Avslutningsvis talade vi om den ojämlikhet som uppstår mellan de som ger och tar emot hjälp. Bara för att en sitter på pengar gör inte det att den har rätt eller vet bäst. Istället är det de som lever och bor i konfliktområdet som vet bäst hur konflikten ska lösas. Det är viktigt att låta de lokala kvinnorna definiera vad de vill göra och hur de vill göra det.

Workshopen innehöll även en väldigt givande värderingsövning. Nästan alla deltagarna höll med om att kvinnorättsaktivister är feminister, men ingen höll med om att det är samma sak att vara feminist som kvinnorättsaktivist. Deltagarna framförde att en feminist står för jämställdhet medan att vara aktivist är att förändra. Det är intressanta frågor som väcks efter en sådan här övning. Går det verkligen att kalla sig feminist om man inte jobbar för jämställdhet? Eller omvänt, går det att inte jobba med jämställdhet om man är feminist, kan man så att säga hålla fingrarna borta? Lyser inte ens övertygelse igenom i mycket, om inte allt, av det man gör. Om inte, vad krävs det för att säga att man jobbar med jämställdhet? Är aktivist ett bevakat ord, ett farligt ord, som bara vissa har rätt att använda?

Varför mördar man sin dotter?

Föreläsare: Emre Güngör och Nima Dervish, författare till boken *Varför mördar man sin dotter?*

Skribent: Cecilia Sobocki, UNIFEM Sverige

Emre Güngör och Nima Dervish ansåg att några viktiga röster saknades i debatten om hedersmord, mördarnas röster. Vad de tänkte och om de ångrade sig? De frågorna blev avstamp för intervjuboken *Varför mördar man sin dotter?*. I den har de intervjuat papporna till Fadime Sahindal och Pela Atroshi samt en kusin som var inblandad i mordet på Sara Abed. Emre Güngör är socionom och har arbetat med hedersfrågor i flera år bland annat inom ramen för Sharaf hjältar. Nima Dervish är journalist och har följt medierapporteringen om hedersvåld i flera år.

– Jag hade läst om de här fallen, och själv undrat hur man är funtad när man gör något sådant här. De frågorna fick jag möjlighet att ställa, berättar han.

Boken börjar med att definiera vad hedersmord är för något. Författarna menar att det handlar om brott som begås i en kontext som präglas av social utsatthet, patriarki och dålig kunskap om demokrati. Religionens roll ser de lite olika på. Medan Emre Güngör säger att hedersrelaterat våld inte alls har med religion att göra, menar Nima Dervish att religiösa människor begår sådana här brott och att det inte går att komma ifrån att judendom, islam och kristendom är starkt patriarkala.

– Fast ingen av de här männen är religiösa, det är viktigt att komma ihåg, säger Nima Dervish. Männen själva tar bestämt avstånd från att de skulle ha begått ett hedersmord. Författarna menade att det beror på att omvärlden har definierat hedersmord som något barbariskt, och det håller de inte med om.

– Männen använder ganska fina begrepp när de ska förklara sina handlingar, säger Emre Güngör. Som att bevara ett gott anseende. Kvinnor använder istället ord som sexualitet och kontroll. Männen tar de här handlingarna och sätter fina ord på dem.

Emre Güngör menar också att genom att själva klassa sina handlingar som hedersmord skulle männen indirekt medge att deras döttrar inte hade skött sig. Därmed skulle även hedern hos andra kvinnor i familjen kunna ifrågasättas.

Frågan om männen ångrar sig är inte lätt att besvara enligt författarna. De säger saker som att ”jag önskar att jag kunde spola tillbaka tiden” samtidigt som de fortfarande håller kvinnorna ansvariga och även säger ”om hon bara inte hade gjort så, så hade det aldrig hänt”. Fadime Sahindals pappa, som avtjänar ett fängelsestraff för mordet på sin dotter, hade djup ångest och ett stort behov av att prata första gången som Emre Güngör mötte honom. Det faktum att en av hans andra döttrar varit ihop med en etnisk svensk kanske är ett tecken på att något har hänt med honom menar Emre Güngör. Pela Atroshis far har hållit sig borta från Sverige under alla år som har gått sedan mordet och på så vis undvikit fängelse. På frågan om han gråter när han tänker på henne svarar han ”varför ska jag det, hon kommer ju ändå inte tillbaka”. Nima Dervish sa att han upplevde Pelas pappa som kallsinnigare än de andra.

– Någonstans innerst inne tror jag, och kanske vill jag tro, att alla människor ångrar sig, säger han.

Kylan han visade ibland kanske berodde på att han var en äldre man, och vi ett par pojkspolingar, främlingar. Ibland chockade han oss, genom att säga saker som ”inte ens djur dödar sina egna barn”.

Pelas pappa bor idag i Kurdistan, och i samband med att författarna träffade honom besökte de även en av de kvinnojourer som har byggts upp efter Pelas död med hjälp av svenska pengar.

– Det är en effekt av mordet på Pela, och det är något positivt och ett tecken på att det sker utveckling i de här frågorna, menar Emre Güngör.

En av deltagarna på seminariet, en 64-årig italienare säger att förändringen måste komma inifrån. I södra Italien var hedersvåld vanligt på 70-talet men en växande feministisk rörelse gjorde att landet 1981 tog bort straffmyndighet för hedersmord. Seminariets sista kommentar kom från en av UNIFEM:s styrelseledamöter som påminde om vilken betydelse som kvinnokonventionen kan spela när man arbetar med frågor om hedersvåld.

– Det är viktigt att vi ser de här frågorna utifrån ett rättighetsperspektiv. Börjar vi istället diskutera kultur hamnar vi snett, och i ett mycket mindre konstruktivt klimat.

Kvinnokonventionen

Föreläsare: Milena Kostic, Anna-Carina Lindqvist, Lotta Wärnö och Lena Kulin från UNIFEM Göteborg
Skribent: Sofia Tuvestad, UNIFEM Sverige

Kvinnokonventionen (CEDAW) som redskap för jämställdhetsarbete stod i fokus vid UNIFEM Göteborgs seminarium under Dialogdagarna 2009 i Stockholm. Med orden livsfarligt, livsviktigt och nödvändigt konstaterade Lena Kulin inledningsvis att oerhört många kvinnor hotas eller dör till följd av våld och annan diskriminering och att Kvinnokonventionen är ett oundgängligt verktyg i kampen för kvinnors rättigheter. Nittiofem procent av världens länder har skrivit under kvinnokonventionen, som antogs av Generalförsamlingen 1979, men statistik visar tydligt att orättvisa förhållanden mellan kvinnor och män är ett världsomspännande och högst påtagligt fenomen. Seminariets fokus riktades mot hur konventionen kan användas och spridas för att de rättigheter den fastslår också ska förverkligas.

Kulin betonade hur kraftfullt budskapet i artikel 2 ”*Skyldighet att avskaffa diskriminering av kvinnor*” är, till bakgrund av hur diskriminering definieras i konventionen. Stater som skrivit under har förbundit sig till 30 artiklar (med undantag för en del reservationer) vilka ålägger staterna skyldighet att bland annat *säkerställa* kvinnors likhet inför lagen och kvinnors politiska rättigheter. De ska också *motverka* exempelvis handel med kvinnor och stereotypa roller kopplade till kön. Avskaffandet gäller inte enbart den diskriminering som sker inom statlig verksamhet, utan också diskriminerande praktiker hos organisationer, privatpersoner och företag.

Som exempel på en omdiskuterad artikel vilken aktualiserar statens ansvar för privatpersoner framhölls artikel 16 ”*Jämställdhet inom äktenskapet och i familjen*”. Trettiofyra av de länder som skrivit under kvinnokonventionen har reserverat sig för artikel 16, och en av deltagarna påpekade att även länder som Sverige, som förbundit sig att följa artikeln, inte gör tillräckligt för jämställdhet inom familj och äktenskap. Här kritiserades i synnerhet förekomsten av tvångsgifte i Sverige, vilket regeringen enligt artikel 16 är skyldig att motverka.

Till följd av diskussionen om tvångsgifte underströk Gunvor Ngarambe, från Stockholms FN-förening och CEDAW-nätverket, vikten av informationsspridning och skuggrapportering. CEDAW-nätverket i Sverige utformar skuggrapporter i samband med de officiella rapporter som Sveriges regering lämnar vart fjärde år till Kvinnodiskrimineringskommittén. Skuggrapportens syfte är att uppmärksamma de diskriminerande förhållanden som *inte* inkluderas i regeringens rapport och den utgör ofta grunden för de frågor som Kvinnodiskrimineringskommittén efter den officiella rapporteringen ställer till regeringen. Det noterades emellertid vid ett flertal tillfällen att FN saknar ett kraftfullt sanktionssystem att sätta in då rapporter eller skuggrapporter vittnar om diskriminering. Detta till trots betonade ett flertal deltagare att frivilligorganisationer fyller en viktig funktion i rapporteringen om hur kvinnors rättigheter kränks i Sverige och i andra medlemsländer. Därtill framhövdes betydelsen av att organisationer arbetar med kunskapsspridning om konventionen. Kvinnokonventionen måste bli lika känd som barnkonventionen, menade flera deltagare.

Jämte skuggrapportering diskuterades en del andra tillvägagångssätt för att sprida och realisera kvinnokonventionen. Som samverkande nyckelstrategier för det svenska arbetet framhölls verksamhet gentemot kommuner, fortbildning av personer i alla delar av arbetslivet, och nedbrytandet av könsstereotyper.

För att ingjuta hopp och energi inför framtida arbete belyste Milena Kostic avslutningsvis några framsteg som gjorts i kampen för jämställdhet. Kostic påminde bland annat om tillsättandet av genusexperter vid allt fler FN-organ, och om Pekingplattformens fastställande av kvinnors rätt att bestämma över sin sexualitet. Som goda exempel på lyckat jämställdhetsarbete diskuterades ett flertal Afrikanska nationella parlament, där Rwanda med sina 56 procent kvinnor framhölls som det klarast lysande exemplet.

Att upptäcka och förebygga våld i nära relationer

Föreläsare: Margot Olsson, Anna Gustafsson från Projekt Karin i Malmö

Vi som samlades i Cirkuslillan fick lyssna till Margot Olsson och Anna Gustafsson presentation av Projekt Karin. Därefter diskuterades problematiken kring olika former av våld mot kvinnor.

På FN:s kvinnokonferens i Peking 1995 utarbetades ett handlingsprogram för att förebygga våld mot kvinnor och skydda kvinnor mot våld, vilket de deltagande regeringarna förband sig att göra. Detta ledde i Sverige till en kvinnofridsproposition som antogs i riksdagen under våren 1998. Ur denna har Projekt Karin vuxit fram i Malmö som en del av Kvinnofridsprojektet och regeringens uppdrag att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld samt våld i samkönade relationer. Målet med projektet är att skapa en nationell modell och ett kunskapscenter mot kvinnovåld i Sverige genom att från grunden bygga upp och även praktiskt driva en verksamhet med brukaren i fokus. För att lyckas med detta krävs en myndighetssamverkan vilket de olika institutionerna i Malmö har lyckats så bra med att man år 2007 vann European Crime Prevention Award.

Brukarperspektivet innebär att olika myndigheter sätter den enskilda kvinnans behov främst så samordning mellan myndigheter är nödvändig. Alla drabbade kvinnor behöver som brottsoffer kontakt med polisen och många är i behov av sjukvård för fysiska skador eller för att få hjälp med psykisk ohälsa som till exempel depressioner. På kommunen vilar ansvaret för att få det praktiska att fungera kring boende och försörjning. Andra myndigheter som ofta också blir involverade är försäkringskassan och arbetsförmedlingen då den utsatta befinner sig i en alltför stor kris för att klara av att arbeta och kronofogden blir inblandad då det fysiska våldet efter separationen ofta övergår i en form av ekonomiskt våld vilket riskerar att skuldsätta kvinnan för lång tid framöver.

Inom projektet jobbar man aktivt med den konkreta verksamheten parallellt med opinionsbildning och synliggörande genom olika former av kartläggningar. Mellan 1996 och 2006 ökade våldsanmälningarna med över 50 procent och de fortsätter att öka. Samtidigt visar sjukhusens läkarstatistik på oförändrat antal våldsrelaterade skador under den aktuella tidsperioden, vilket även är fallet i Sveriges övriga län enligt Anna Gustafsson. Projekt Karin har således framgångsrikt lett till att fler vågat anmäla misshandeln och söka hjälp. Genom djupintervjuer har man också fått fram det intressanta faktum att anmälan inte alltid görs för att åtal ska väckas, utan lika ofta är det ett sätt för den utsatta kvinnan att uppmärksamma myndigheterna på hennes situation så att hon kan få hjälp till både sig själv, sin man och sina barn. Djupintervjuerna visade också att det var mycket svårt för många kvinnor när deras fall avskrevs och att motiveringar helt saknades. Hos de utsatta kvinnorna väcktes då frågor om vad det var som saknades i anmälan för att den skulle kunna leda till åtal så att rättvisa kunde skipas. Inom projektet ser man här ett behov av en förändring som måste till inför framtiden. Det borde inte vara en stor sak för åklagarna att motivera sitt beslut till varför fallet avskrivits, men det skulle göra en stor skillnad för den enskilda kvinnan och för det fortsatta arbetet kring kvinnovåld. Det bör också poängteras att det i Malmö inte är nödvändigt att vara anmäld till socialen och att få bidrag för att kunna komma hit. Erfarenheten har visat att detta krav stänger ute mer välbärgade grupper som också kan vara i stort behov av stöd.

Projekt Karins effekter har överlag varit mycket positiva men för att lösa problemet på lång sikt krävs en helhetssyn där även män och barn är med i verksamheten. Det sker också i praktiken när Sveriges första *Family Justice Center* öppnas där man kommer att samla olika stöd och hjälpfunktioner relaterade till våldet under ett och samma tak.

På frågan om varför Projekt Karin har lyckats så bra är en del av svaret det faktum att det funnits en stor vilja till samverkan mellan berörda myndigheter samt att man hållit goda relationer till medierna och varit synliga i olika sammanhang med anknytning till våld.

Bilaga 2

28-29 oktober 2009

Debattartikel Ungdomsstyrelsen, Skolverket, Rikspolisstyrelsen i samband med konferensen "Förebygg hedersrelaterat våld och förtryck – vad kan vi göra tillsammans?".

Samarbete för att upptäcka hedersbrott

För att bekämpa hedersrelaterat våld krävs samarbete och kunskapsutbyte mellan myndigheter. Därför anordnar vi i dagarna en konferens för att förebygga hedersrelaterat våld. Under två dagar samlas rektorer, närpolischefer, socialchefer och andra med ledande befattningar som dagligen möter ungdomar. Det är starten på ett fördjupat samarbete mellan våra myndigheter för att kraftigt höja kvaliteten på det förebyggande arbetet och för att höja livskvaliteten för många barn och ungdomar.

Våld och förtryck i hederns namn kränker människors rätt till liv, frihet och säkerhet. Förtrycket begränsar ungdomars livsutrymme. För flickor kan det handla om brist på makt över sin egen tid, kropp och sexualitet, pojkar kan tvingas att upprätthålla normer om heder.

Det är mot den bakgrunden som de tre myndigheterna Rikspolisstyrelsen, Skolverket och Ungdomsstyrelsen tar ett initiativ för ökat samarbete – tillsammans ska vi bli bättre på att upptäcka och hjälpa ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld.

Hedersrelaterat våld är ett samhällsproblem som är svårt att förebygga och bekämpa eftersom benägenheten att anmäla brotten är låg och vi vet att det finns ett stort mörkertal när det gäller hedersbrott. Att det är så svårt att få in anmälningar beror sannolikt på att brottsoffer lever under hot från personer i sin närhet. En kartläggning från Socialstyrelsen visar att ungdomar som hotas eller utsätts för våld i familjen sällan söker hjälp hos socialtjänsten, ungdomsmottagningen eller elevhälsan. Därför måste samhället bli bättre på att tidigt upptäcka hot och kontroll som begränsar barn och ungas frihet.

Vi är väl medvetna om riskerna med stereotypa föreställningar som följer den här frågan. Därför poängterar vi vikten av att se den gemensamma grunden för mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld; båda grundar sig på ett patriarkalt förtryck.

Trots att hedersrelaterat våld uppmärksammas allt mer förekommer fall där unga flickor och pojkar inte får det stöd, vård och skydd av oss vuxna, som de har rätt till. För att bli bättre på att upptäcka våld i nära relationer krävs främst tre saker:

- för det första måste myndigheter och kommuner bli bättre på att samarbeta – misstankar om brott får inte falla mellan stolarna,
- för det andra måste de som jobbar med barn och ungdomar utbildas för att kunna upptäcka brott,
- och för det tredje så måste det förebyggande arbetet bli mer systematiskt, exempelvis genom konkreta handlingsplaner.

En konferens löser inte ensamt dessa frågor, men om vi med start från idag kan utbilda och motivera fler poliser, lärare och fritidsledare till att bli mer uppmärksamma på ungdomar som riskerar att drabbas av hedersrelaterat våld, då har vårt samarbete givit resultat.

Per Thullberg, generaldirektör Skolverket
Per Nilsson, generaldirektör Ungdomsstyrelsen
Bengt Svenson, rikspolischef

Fakta från kursen:

Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor? 2009

Totalt antal: deltagare 107 pers. Sökande 238

Män/kvinnor:	Malmö 7/27	Göteborg 5/32	Stockholm 3/33
Antal kommuner/stadsdelar representerade i	Malmö 6	Göteborg 15	Stockholm 14
Deltagare från Storstadsområden:	Malmö 16	Göteborg 18	Stockholm 26
Deltagare från Mellanstora orter:	Malmö 16 <i>Kalmar</i> <i>Helsingborg</i> <i>Landskrona</i> <i>Karlskrona</i>	Göteborg 17 <i>Jönköping</i> <i>Halmstad</i> <i>Linköping</i> <i>Falköping</i>	Stockholm 8 <i>Västerås</i> <i>Norrköping</i>
Deltagare från Mindre orter	Malmö -	Göteborg 2 <i>Flen</i>	Stockholm 2 <i>Surahammar</i>

Antal från olika verksamhetsområden

Socialt arbete (ifo, råd o stöd, familjecentral, ungdoms mott., integration, kvinnofrid, behandling) Polis	Malmö 9	Göteborg 18	Stockholm 29	Summa 56
Samordnare – övergripande i kommun – länsstyrelse – migrationsverk	Malmö 9	Göteborg 2	Stockholm 2	Summa 13
Skola:	Malmö 13	Göteborg 7	Stockholm 3	Summa 23
Kultur Fritid:	Malmö 1	Göteborg 3	Stockholm –	Summa 4
Ideella:	Malmö 2	Göteborg 7	Stockholm 2	Summa 11

Utvärdering: svarsfrekvens 79 procent

Utifrån en femgradig skala fick kursen följande utvärdering:

Medverkande föreläsares insats (3,45-4,63)	3,93 (medelvärde)
Kursen som helhet	4,53
Bearbetande moment och övningar	3,85
Skrivuppgiftens relevans för ditt arbete	3,98
Litteraturens relevans	4,35
Din egen insats	3,89
Kursledarnas insats	4,56
Möjligheten att arbeta vidare med frågorna	4,37

Ekonomisk redovisning

– uppdrag att genomföra utbildningar om insatser som förebygger mäns våld mot flickor och unga kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck

UNGDOMSSTYRELSEN

2010-01-28

Dnr: 131-1642/08

För att genomföra uppdraget fick Ungdomsstyrelsen disponera 5 000 000 kronor för 2009. Nedan följer en redovisning av hur medlen har använts.

Redovisning

Medel från Integrations- och jämställdhetsdepartementet	5 000 000 kronor
Ingående balans 2009-01-01	1 179 302 kronor
Administrativa kostnader	1 854 266 kronor
Verksamhetsmedel	3 365 743 kronor
Totalt förbrukade medel per 2009-12-31	5 220 009 kronor
Utgående balans 2009-12-31	959 293 kronor

© Ungdomsstyrelsen 2010:1

ISSN 1651-2855

ISBN 978-91-85933-24-2

projektledare Lisa Modée
språkgranskning Ingrid Bohlin
omslag Christián Serrano
omslagsfoto David Modée Träff

distribution Ungdomsstyrelsen,
Box 17801, 118 94 Stockholm
webbplats www.ungdomsstyrelsen.se
e-post info@ungdomsstyrelsen.se
tfn 08-566 219 00, *fax* 08-566 219 98

UNGDOMSSTYRELSEN

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.
Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Fritzes

ett Wolters Kluwer-företag

106 47 Stockholm Tel 08-690 91 90 Fax 08-690 91 91 order.fritzes@nj.se www.fritzes.se

ISBN 978-91-85933-24-2 ISSN 1651-2855